

MASTEROPPGAVE

I hvilken grad opplever foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne medvirkning i overgang barnehage/skole

En kvalitativ studie med utgangspunkt i foreldreperspektivet

Utarbeidet av:
Hege Støten

Fag:
Spesialpedagogikk

Avdeling:
Avdeling for lærerutdanning, 2011

Sammendrag

Tittel: I hvilken grad opplever foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne medvirkning i overgang barnehage/skole. En kvalitativ studie med utgangspunkt i foreldreperspektivet.

Bakgrunn, formål og problemstilling

Oppgavens formål er å få kunnskap om foreldrenes opplevelse av medvirkning for eget barn med nedsatt funksjonsevne i overgang barnehage/skole. Det vil være nyttig å få kunnskap om foreldrenes opplevelse i overgangsprosessen fra barnehage til skole, hvordan foreldrene opplever å bli møtt av fagpersoner, videre hvordan foreldrene opplever at deres kunnskap tas i mot av fagfolk. Har den informasjonen foreldrene kommer med blitt tatt med når barnets individuelle opplæringsplan er skrevet? Opplever foreldrene at det er viktig at de er med i utformingen av denne planen?

Med dette som bakgrunn er problemstillingen:

I hvilken grad opplever foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne medvirkning barn i overgang barnehage/skole?

Metode og bearbeiding av data

Det er benyttet kvalitativt design med intervju som metode. Intervjuguiden er utarbeidet med tanke på å gjennomføre et semistrukturert intervju med gjennomtenkte spørsmål som anses som aktuelle når temaer fra dagliglivet skal forstås ut fra intervjupersonens egne perspektiver. Utvalget består av tre foreldre som har et barn som går i barnehage, som skal begynne på skolen høsten 2011 og ved skolestart vil ha behov for individuell opplæringsplan. I bearbeiding av data er det brukt en fenomenologisk tilnærming.

Resultater og konklusjon

Resultatene viser følgende:

- Foreldrene, som jeg har spurt, *opplever at de blir møtt med respekt i forhold til kunnskap om eget barn i overgangen barnehage/skole.*
- Foreldrene har tro på at den *kunnskapen som de formidler vil bli tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan.*

- Foreldrene opplever seg selv som viktig i forhold til utformingen av barnets individuelle opplæringsplan.

Det konkluderes med: *Foreldrene opplever høy grad av respekt i forhold til kunnskap om eget barn. Videre at de anser seg selv som viktige i forhold til formidling av kunnskap om barnet og barnets egenart i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan.*

Oppgavens fokusområde; opplevelse av medvirkning i forhold til respekt og anerkjennelse av deres kunnskap og dens betydning, kan ses på som integrert i hverandre og kan gjenspeile den totale opplevelsen av medvirkning for eget barn i overgangen fra barnehage til skole.

Vi gråt i hverandres armer
Raste mot skjebnen
Var igjennom alle fasene
Av uro, fornektelse og sorg.
Det er vanskelig
Og det tok lang tid
Før vi hadde akseptert

Derfor var det så underlig
Det kom så overraskende på oss
At tårene bare rant
På kinnene våre
Den augustdagen
Da skolebarna gikk
Staskledte
Forbi på veien
Og flaggene
Smalt i vinden

HAN skulle jo vært med dem
Stått der i hvite strømper
Med plaster på knærne
Og blomster til frøken
I svette små guttehender
Den første skoledagen
FAEN I HELVETE

Sætersdal, B. (2005:52-53).

Forord

Å skrive en masteroppgave er en særdeles tidkrevende prosess som innebærer mye arbeid. Allikevel er det svært interessant og utfordrende.

Jeg har nå endelig fått fullført mastergradsstudiet og oppgaven er klar til å leveres. Det har vært utfordrende å være i jobb og samtidig alenemamma med fire flotte barn.

Når dette er sagt er det mange som fortjener en takk.

Jeg vil takke mine fire fantastiske barn, Alexander, Martine, Adrian og Madelen som har holdt ut og vært tålmodige.

Takk til min fantastiske mamma som har støttet og oppmuntret meg underveis og bidratt med praktisk hjelp i hverdagen.

Takk til mine informanter som fortalte om sin opplevelse av medvirkning i prosessen overgang barnehage/skole. Jeg håper at jeg har klart å forvalte det på en god måte.

Takk til min gode venninne, Eli Bakkenget for konstruktive innspill og god korrekturlesning.

Takk til mine gode kollegaer Erik Hageler og Else Faugli for god korrekturlesning.

Takk til min studievenninne Frøydis for felles skjebne, gode faglige diskusjoner, og galgenhumor når oppgavene synes uoverkommelige.

Tilslutt vil jeg rette en stor takk til min veileder Hans Petter Wille. Takk for at du har gitt meg god og konstruktiv tilbakemelding og vært til stede med en gang jeg har ringt og sendt melding. Takk for det engasjementet du har vist for oppgaven jeg har jobbet med.

Rakkestad 06.05.11.

Hege Støten

Innhold

1. Innledning	8
1.1 Bakgrunn for valg av oppgave.....	8
1.2 Prosjektets aktualitet.....	9
1.2.1. Et longitudinelt prosjekt ”å vokse opp med funksjonshemming”	11
1.3 Problemstilling.....	12
1.4 Avgrensing og oppgavens struktur.....	13
2. Teoridel	17
2.1. Valg av teoretisk forankring.....	17
2.2. Noddings teori om omsorgens fenomenologi.....	18
2.2.1. Noddings om anerkjennelse i møte med foreldrene.....	20
2.3. Antonovskys teori om salutogenese.....	22
2.4. Ingerid Bø anvendelse av indre og ytre vilkår for foreldreskapet.....	25
2.5. Møtet mellom foreldre og fagpersoner.....	28
2.5.1. Å være foreldre til et barn med nedsatt funksjonsevne.....	29
2.5.2. Opplevelse av medvirkning for eget barn.....	30
2.5.3 Sentrale prinsipper i møte med foreldrene.....	31
2.6. Kommunikasjonsprosessen Vi er på vei mot det samme målet.....	33
2.6.1. Maktbalanse.....	35
2.6.2. Mestring.....	36

2.7. Overgang en utfordring men også en mulighet.....	37
2.7.1. Foreldrenes opplevelse i overgang barnehage/skole.....	39
2.7.2. Spørsmål og usikkerhet knyttet til overgangen for eget barn.....	41
2.7.3. Overgangsmøter.....	42
3. Metode.....	44
3.1. Metode for datainnsamling – det kvalitative forskningsintervju.....	46
3.2. Validitet, reliabilitet, generalisering og etiske hensyn.....	46
3.2.1. Validitet.....	47
3.2.2. Reliabilitet.....	48
3.2.3. Generalisering.....	49
3.2.4. Etiske hensyn.....	49
3.3. Forskningsspørsmål/underproblemstillinger.....	50
3.4. Utvalg og utvalgsstrategi.....	51
3.5. Prosedyrer.....	52
3.6. Gjennomføring av intervju.....	52
3.7. Transkriberingen.....	53

4. Resultater.....	54
4.1. I hvilken grad opplever foreldre respekt og anerkjennelse for kunnskap/kompetanse om eget barn?.....	56
4.2. Opplever foreldrene at den kunnskapen de formidler blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?.....	58
4.3. Opplever foreldrene at det er viktig at de er med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?.....	60
4.4. Oppsummering.....	63
5. Drøfting.....	64
5.1. Foreldrenes opplevelse av anerkjennelse/respekt for egen kunnskap/kompetanse.....	64
5.2. Får foreldrenes medvirkning/kompetanse betydning for prosessen overgang barnehage/skole.....	68
5.3. Opplever foreldrene at det er viktig at de er med i denne prosessen.....	70
5.4. Refleksjoner etter ferdig intervju med foreldrene.....	72
5.5. Svar på problemstilling.....	73
5.6. Veien videre.....	75
Litteratur.....	76
Vedlegg 1, Problemstilling, underproblemstillinger og forskningsspørsmål.	80
Vedlegg 2, Tillatelse fra NSD.....	81
Vedlegg 3 Forespørselbrev med erklæring om samtykke til foreldrene.....	83

1. Innledning

I dette kapitlet presenteres bakgrunn for valg av oppgaven, oppgavens tema, prosjektets aktualitet og problemstilling. Et forskningsprosjekt "å vokse opp med funksjonshemming" vil presenteres i forhold til oppgavens tema. Det redegjøres for oppgavens avgrensning og nødvendige begrepsavklaringer før oppgavens oppbygning introduseres.

1.1. Bakgrunn for valg av oppgave.

Bakgrunn for temavalg er knyttet til eget interesseområde og til eget praksisfelt.

I forhold til interesseområde har dette sin bakgrunn i at jeg selv er mamma til et barn med nedsatt funksjonsevne. Har mange ganger undret meg over hva som skjer i prosessen ved ulike overganger for mitt barn. Har undret meg underveis og i etterkant av disse prosessene, over min opplevelse som mamma og hvordan jeg har blitt forstått og lyttet til. Det er alltid en fare for at det personlig opplevde kan bli en privat og selvopptatt historie uten allmenn interesse. Men jeg tror at når man er dette bevisst mener jeg at det kan bidra til at det er lettere å identifisere ulike følelser hos foreldrene, og dermed kanskje lettere kunne ta deres perspektiv.

I forhold til tidligere praksiserfaring har jeg bakgrunn som spesialpedagog i barnehage og skole, og har dermed deltatt i prosessen som fagperson i overgang barnehage skole med barn med nedsatt funksjonsevne. Har med dette fått innsikt i foreldrenes ønsker, håp, frustrasjoner og usikkerheten for eget barn i denne overgangsprosessen. En dårlig planlagt overgang er ingen god overgang, verken for barnet, foreldrene eller for familien som helhet.

Som spesialpedagog ansatt i PPT har jeg som fagperson en annen rolle i møte med foreldre i overgangen barnehage/skole. Har dermed ikke den daglige kontakten med barnet og familien og vil derfor ikke ha den samme kjennskapen til barnet. Deltagelse på overgangsmøter å synliggjøre barnets individuelle behov, og i felles forståelse komme frem til et egnet opplæringstilbud for barnet, anser jeg som en viktig rolle i forhold til mitt

mandat. Å utvise en varhet og et ønske om å ivareta foreldrenes stemme anses som veldig viktig for å komme sammen i mål med å få til en god overgang til skolen.

Etter mange tanker og refleksjoner vokste oppgaven frem. Det er barn med *nedsatt funksjonsevne* som er i fokus, og et ønske om å se på *overgangsprosessen* fra barnehage/skole med fokus på *foreldreperspektivet*. Overgang barnehage/skole er en viktig og spennende milepæl for *alle* foreldre, mange følelser, ønsker, forventninger og utfordringer knyttes til denne prosessen og da spesielt for barn med nedsatt funksjonsevne.

1.2. Prosjektets aktualitet

Å begynne på skolen er en stor og spennende opplevelse - en milepæl for barnet, foreldrene og familien. Skolesekk og pennal er i vår kultur symbol for skolestart og forventninger. For mange foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne har skolestart vært i tankene deres helt siden barnet deres ble født. Det er på en måte da "alvoret" begynner. Alle fagfolk sier at foreldresamarbeid er viktig, men blir det stort annet enn "ord"? Har barnehagen og skolen for eksempel en vel gjennomarbeidet plan og rutine i forbindelse med overgang barnehage skole for barn med nedsatt funksjonsevne? Hvordan sikre at foreldrene skal føle seg trygge og få nødvendig informasjon for at de skal skjønne hva som foregår? Løge, Bø, Omdal, Thorsen (2003) fremhever at det er fare på ferde når samarbeidet blir rituellet. Metoder med arbeidsmåter blir svært overfladiske hvis det ikke ligger nyansert tenkning bak og en god forståelse av foreldreskapets vilkår og hensikten med samarbeidet. I stortingsmelding nr. 41 (2008-2009) understrekes det at barnehager og skoler har et felles ansvar for å skape gode overganger og nært samarbeid med barnas foreldre. Det fremheves videre at det i overgangsarbeidet ikke er barnet som skal forberede seg til å begynne på skolen, men barnehagen og skolen som har ansvar for å forberede seg på å møte det enkelte barns behov (ibid). I opplæringsloven § 1-2 (1998) og Rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet 2006) finner vi omtale av foreldre som viktige partnere i samarbeidet med barnehage og skole. *Samarbeidet er spesielt viktig i forhold til barn med nedsatt funksjonsevne*. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet 2006) understreker videre at barnehagen i samarbeid med skolen skal legge til rette for barns overgang fra barnehagen til første klasse. Der fremheves det

også at dette skal skje i nært samarbeid med barnets hjem. Rammeplanen for barnehagen (Kunnskapsdepartementet 2006) er også tydelig på at der det er behov for omfattende tilrettelegging, må samarbeidet etableres i god tid før barnet begynner i skolen. I opplæringsloven (1998) § 5-4 fremgår det at skoletilbudet skal utformes i nært samarbeid med elev og foresatte og at deres synspunkter skal tillegges stor vekt:

”Dette innebærer at skolen, PP- tjenesten og vedtaksinstanser har ansvar for at samarbeidet med elev og foreldre blir ivaretatt på en god måte på de ulike trinn i prosessen, slik at en kan komme fram til et egnet opplæringstilbud for eleven. Dette skaper store forventninger til at samarbeidet mellom skolen og elev/foresatt er godt”(NOU 2009:18:165).

Kunnskapsdepartementet har utarbeidet en veileder Fra eldst til yngst (2008). Veilederen (2008) har som formål å styrke sammenhengen mellom barnehage og skole, og at et godt samarbeid mellom barnehage og skole er en forutsetning for å få dette til. Veilederen trekker frem foreldrene som viktige bidragsyttere ved at deres støtte engasjement og kunnskap er sentral i overgangen fra barnehage til skole. For barn med behov for særskilt tilrettelegging og oppfølging kan endringene i forbindelse med skolestart representere en særlig utfordring (ibid). Det ses på som en klar sammenheng mellom nivået på kommunikasjon mellom hjem og skole og hvordan barnet finner seg til rette emosjonelt og sosialt. Opplever foreldrene trygghet i den nye situasjonen, blir de også bedre i stand til å støtte sine barn i overgangen (ibid). Veilederen (2008) ser på foreldrene som viktige i denne prosessen, at det er de som kjenner barnet sitt best og vet hva barnehage og skolen må ta hensyn til både i overgangssituasjonen og i det videre læringsløpet. *”Foreldrene bør slippe å forholde seg til mange ulike instanser, men møte et koordinert og handlingsrettet tiltaksapparat”* (Kunnskapsdepartementet, 2008:22).

Stortingsmelding 18 (2010-2011:10) refererer til forskning på området hjem skole samarbeid der mange gir uttrykk for at overgangene blir vanskelige og at koordineringen mellom de ulike instanser svikter slik at foreldrene selv må ta rollen som koordinator.

Forskningsresultater fra USA viser til at hvordan overgangen fra barnehage til skole blir gjennomført og erfart, har betydning for barnets videre skolegang. Overgangene betegnes som sårbare faser som legger videre føringer for barnets selvbilde og mestring i den videre skolegangen, og for barnets kompetanse til å takle sensitive faser senere i livet (Pianta & Kraft Sayre, 2003).

Nyere forskning i Norge retter søkelys på at det å vokse opp med en funksjonshemming er utfordrende for hele familien. Foreldrene i dette prosjektet setter ord på deres opplevelse av hvordan de har opplevd at deres barn har blitt tatt imot på skolen og hvordan skoletiden har fortonet seg for deres barn. Prosjektet vil dermed presentere noen sentrale punkter som jeg anser å være aktuell for denne oppgaven.

1.2.1. Et longitudinelt prosjekt "å vokse opp med funksjonshemming"

"Barrierer mot deltagelse" (Wendelborg, 2010) er et prosjekt i fjerde fase som omhandler barn i ungdomskolealder. Dette prosjektet er et longitudinelt prosjekt, "å vokse opp med funksjonshemming". Et utvalg av familier med barn med nedsatt funksjonsevne ble i dette prosjektet fulgt opp i første fase fra barna var i førskolealder 1998/99, andre fase da de gikk i "småskolen" (2003) og tredje fase på "mellomtrinnet" (2006) og fjerde fase på ungdomstrinnet (2010) og en siste fase i videregående skole.

Foreldrene ble i 1999 spurt om barnet gikk i ordinær barnehage, spesialbarnehage eller en kombinasjon, 95 % hadde i 1999 tilbud i vanlig barnehage. Ut fra dette funnet synes det relevant å anta at de fleste barna som mitt prosjekt omtaler vil etter størst sannsynlighet ha barnehageplass i vanlig barnehage før skolestart.

I prosjektets fjerde fase "Barrierer mot deltagelse" (2010) viser resultatene at flere og flere elever skilles ut til spesialtilbud i overgangen mellom barnehage og barneskole og barneskole og ungdomskole. Dette gjelder spesielt barn med lærehemming eller sammensatte vansker.

Foreldrene i prosjektet (2010) forteller at det i utgangspunktet er en god ide at alle skal integreres og inkluderes i ordinær skole, men at det i praksis er vanskelig. Foreldrene opplevde at det er positivt at alle har rett til å gå på sin nærscole, men at det samtidig må finnes flere alternativer.

Når foreldrene fortalte om overgang barnehage/skole ble det nevnt følgende utfordringer:

1. Mangel på kompetanse i forhold til barnet
2. Ombygging
3. Barnet fikk et annet tilbud enn det hadde vedtak på

Foreldrene fortalte også at de prøvde å få til et tilpasset og godt opplegg i barnehage og skole, men at de på ungdomstippet ikke orker å begynne på nytt igjen og dermed velger et spesialtilbud som allerede er opprettet.

I en tidligere fase i dette prosjektet påpekes det at skolens strategier for å tilrettelegge for å øke kompetansen gjennom spesialundervisning og assistentbruk, samtidig reduserer barnets mulighet for sosial deltagelse med jevnaldrende. Videre at dersom barnet deltar i klassen er den sterkeste faktoren som forklarer sosial deltagelse. Det vil da si at jo mer barnet er i klassen jo mer deltar det også sosialt på andre arenaer også. Videre at det er en sterk sammenheng mellom deltagelse i fritidsaktiviteter med jevnaldrende og opplevelse av nærhet og tilhørighet med jevnaldrende.

Foreldrene i prosjektet refererte i tidligere faser i prosjektet også om kampen med hjelpeapparatet men i fjerde fase er ikke dette temaet så fremtredende lengre. Noen foreldre refererer til at det har gått seg til, men også at de ikke orker å jobbe like intenst og innfinner seg mer med situasjonen.

1.3. Problemstilling

Med interesse av temaet medvirkning for eget barn med nedsatt funksjonsevne, var det et ønske om å få økt kunnskap på dette området. Videre opptatt av overganger for barn med nedsatt funksjonsevne og foreldrenes opplevelse på dette området. Statlige føringer fremhever foreldre og deres betydning i samarbeidet, og da spesielt når det gjelder barn med nedsatt funksjonsevne (Kunnskapsdepartementet, 1998, 2006, 2008, 2008-2009, 2010-2011). Overganger trekkes også frem som sentrale, og at disse kan representere særlige utfordringer for barn med nedsatt funksjonsevne (ibid).

Med bakgrunn i dette ble følgende problemstilling valgt:

I hvilken grad opplever foreldre til medvirkning for eget barn med nedsatt funksjonsevne i overgang barnehage/skole.

En kvalitativ studie med utgangspunkt i foreldreperspektivet.

Jeg vil forsøke å nærme meg og få svar på problemstillingen med følgende underproblemstillinger:

1. I hvilken grad opplever foreldre respekt og anerkjennelse for kunnskap/kompetanse om eget barn?
2. Opplever foreldrene at den kunnskapen de formidler blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?
3. Opplever foreldrene at det er viktig at de er med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

1.4. Avgrensning av oppgaven og begrepsavklaring

I denne oppgaven er det et ønsket å se på *i hvilken grad foreldre opplever medvirkning for eget barn med nedsatt funksjonsevne i overgang barnehage/skole*. Oppgaven vil omhandle tre foreldrepar sin opplevelse av overgangsprosessen for eget barn med *nedsatt funksjonsevne*, og som vil ha behov for individuell opplæringsplan ved skolestart høsten 2011.

Denne oppgaven vil derfor ikke ta for seg overgangsprosessen i barnehage/skole som gjelder for *alle* barn som skal begynne på skolen men derimot omhandle *barn med nedsatt funksjonsevne*. Barn med nedsatt funksjonsevne brukes gjennomgående i oppgaven og kan i følge Fra bruker til borger (NOU 2001:22) benyttes når det vises til "tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner".

I problemstillingen brukes begrepet "opplever foreldre" og det vises til at det fokuseres på foreldredimensjonen i denne oppgaven. Det er med andre ord et ønske å se på hvordan foreldrene erfarer å ha medvirkning for eget barn i overgangsprosessen.

Det er videre et ønske om å se på opplevelsen av medvirkning i overgang fra barnehagen til skolen. *Medvirkning* handler ikke om at foreldre skal bestemme alene. Men at både foreldre og skolen skal ha innflytelse på de beslutninger og den pedagogiske tilretteleggingen som berører barnet (Nordahl, 2007).

Oppgavens ordlyd *overgang barnehage/skole* defineres slik at den vil omhandle barn har gått i barnehagen og skal over til skolen. Noen barn med nedsatt funksjonsevne kommer direkte fra hjemmet evt. fra dagmamma. Disse barna må ikke glemmes. Men denne oppgaven vil ikke gå inn på denne overgangsprosessen for disse barna men den vil ha fokus på de barna som har barnehagen som arena.

Området overgang, hva den innebærer for hele familien og hvordan den planlegges og gjennomføres vil også være av avgjørende betydning for foreldrenes opplevelse av prosessen. Jeg har derfor valgt å omtale overganger og hva det kan innebære. Veilederen (2008) og hva den sier om overgang fra barnehagen/skole anses også sentral. Statlige føringer kan dermed gjøre det lettere for foreldre å vite hvilke krav som kan stilles til utdanningssystemet.

I begrepene kunnskap/kompetanse som det ønskes svar på fra foreldrene tenker jeg all den spesifikke kunnskapen som foreldre har om barnet sitt, alt fra barnets egenart til fysisk/psykisk fungering. Videre at all den spesifikke kunnskapen som foreldrene har fører til en kompetanse om eget barn. Det er derfor ikke den spesifikke kunnskapen som det ønskes å se på, men foreldrenes brede kompetanse om sitt barn. Det var derfor et ønske om å få kunnskap av de som anses å være spesialistene, altså foreldrene.

Dette for å få økt kunnskap og forståelse om foreldrene opplever å bli møtt med respekt i forhold til den kunnskapen/ kompetansen de har om sitt barn, og om de anser seg selv som viktige i denne prosessen. De tre underproblemstillingene og svar fra foreldrene, vil dermed kunne si noe om foreldrene opplever medvirkning i denne prosessen.

En presisering av ordlyden i oppgaven:

Det er ikke min hensikt å kvantifisere "i hvilken grad" med for eksempel stor, middels eller liten grad av opplevelse av medvirkning for eget barn i overgang barnehage/skole. Min intensjon er å få en dypere forståelse og innsikt i om foreldrenes opplevelse av medvirkning for eget barn.

For å underbygge teksten vil jeg tillate meg å komme med noen eksempler underveis i oppgaven som omhandler møte med fagpersoner og foreldre fra egen arbeidspraksis. Personlige opplevde erfaringer som mamma til et barn med nedsatt funksjonsevne vil også bli eksemplifisert. Dette for å beskrive ulike opplevelser, men også for å få en mer "levende oppgave".

En oversikt over kapittel og innhold i oppgaven:

Kapittel 2 vil ta for seg oppgavens teoridel med følgende punkter:

- Teoretiske forankring som vil ta utgangspunkt i Nell Nodding (1997) og Aron Antonovsky (1991,2000) og Ingerid Bø (2002) sine teorier.
- Noddings teori der hennes grunntanke er at du skal handle slik du skaper, opprettholder eller fremmer omsorgsrelasjoner (Noddings 1997). Videre at etiske overveielser må gjøres i selve interaksjonen med dem som berøres(ibid).som jeg anser som et viktig bidrag i forhold til min problemstilling. Som fagperson står vi i overgangsprosessen overfor mennesker i sårbare livssituasjoner og kvaliteten på arbeidet kan få store følger for familier som vi møter.
- I Antonovskys teori bruker han begrepet salutogenese, som har fokus på å søke etter å identifisere de helsebringende faktorer ved menneskelig fungering (Lassen 2002). I forhold til oppgavens problemstilling ser jeg på Antonovskys teori som et viktig bidrag i møte med foreldre i overgangsprosessen. Sentrale begreper fra Antonovskys teori som mening, forståelighet og håndterbarhet settes i oppgaven i sammenheng med foreldrenes opplevelse av overgangsprosessen
- Bø (2002) vil ta for seg en implementering av Antonovskys teori. Der vil det ses på indre vilkår og ytre vilkår for foreldreskapet, og på betydningen av å få innsikt og forståelse for de foreldrene som vi treffer i arbeidet vårt.

- Møtet mellom foreldre og fagpersoner vil ta for seg følgende punkter: Hvilke utfordringer som foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne har, mulighet for en økt forståelse som dermed bidra til at møte mellom fagpersoner blir positivt og konstruktivt. Sentrale begreper som menneskesyn, selvinnsikt, empati, ydmykhet, anerkjennelse og respekt ses på som sentrale begreper i møte med foreldrene, for å kunne ta deres perspektiv og dermed utvikle et reflektert forhold til egen rolle, egne holdninger og egen praksis.
- Kommunikasjonsprosessen, maktbalanse og mestring ses på som sentrale begreper i forhold til at vi er på vei mot det samme målet. Der felles mål må være å få til en god overgang fra barnehage til skole for barnet.
- Overganger og hvilke utfordringer og muligheter som kan knyttes opp til dem vil omtales. Foreldrenes opplevelse i overgangsprosessen, spørsmål og usikkerhet som kan knyttes opp til en slik overgang. Overgangsmøter som en samarbeidsarena vil omtales avslutningsvis.

I kapittel 3 presenterer jeg metoden som jeg har benyttet for å få svar på min problemstilling.

Videre vil det ses på:

- Vitenskapsteoretisk forankring, Validitet, reliabilitet, generalisering og etiske hensyn i forhold til mitt valg av det kvalitative forskningsintervju. Metodisk tilnærming, analyse av datamaterialet og ulike vurderinger.

I kapittel 4 vil resultatene av undersøkelsen vil legges frem.

Kapittel 5 vil undersøkelsens funn drøftes opp mot valgt teori.

- Egne refleksjoner etter ferdig intervju har jeg også tillatt meg å ta med her. Svar på min problemstilling. Avslutningsvis vil det reflektere rundt noen tanker om veien videre.

2. Teoridel

2.1. Valg av teoretisk forankring

Oppgaven teoretiske forankring vil ta utgangspunkt i tre hovedteoretikere, Noddings (1997), Antonovsky (1991,2000), og Bø(2002).

En kort redegjørelse vil følge for å begrunne mine valg for de tre hovedteoretikerne i forhold til oppgavens problemstilling.

I forhold til hvordan omsorgsbegrepet fungerer i problemstillingen vil jeg bruke Nell Noddings (1997) og se på hennes teoretiske forankring.

Noddings (1997) fremhever at når vi viser omsorg, mottar vi den andre i åpenhet og oppriktighet. Denne mottakeligheten betegnes som "opptatthet". Noddings (1997) påpeker at det ikke finnes noen oppskrift på omsorg. "En omsorgsrelasjon er en relasjon som nødvendigvis må være nær, direkte, aktiv og situasjonsbestemt" (Andresen 2000:30).

Å være i dialog og møte foreldre innebærer menneskelig refleksjon, der målet må være å skape sammenheng og mening. Det betyr ikke nødvendigvis at vi kommer frem til den ene rette eller lykkelige løsningen og at vi finner sannheten, men at vi er underveis (Andresen 2000). Kvaliteten på hjelpen som foreldrene møter vil være sentral i hvordan foreldrene opplever overgangsprosessen med eget barn.

I min problemstilling anser jeg Antonovskys teori der han benytter seg av begrepet salutogenese som sentral. Salutogenese er også kalt for sunnhetsperspektivet med fokus på at det er mulighetsfokuserende og med en vektlegging av menneskers evner til å gjøre noe med sitt eget liv og sin livssituasjon (Befring 2008).

Antonovsky (2000) stiller spørsmål om hvorfor noen mennesker overviner motstand, kriser og belastninger uten å bli syke, mens andre takler dårlig å møte stressende opplevelser. Den salutogene tilnærmingen med fokus på det friske står i motsetning til det patogene som fokuserer på sykdom og årsaker til den (Andresen 2000). Sentralt i salutogenese står opplevelsen av å være i en meningsfull sammenheng (Antonovsky 2000). At man forstår situasjonen, og har en tro på at det finnes løsninger og på bakgrunn av dette opplever det

som løfterikt og formålstjenlig å satse. Disse egenskapene synes å kunne dempe, lette eller fjerne negative stressfaktorer i livet for både individer og systemer (Befring 2008).

For å få svar på problemstillingens fokus på foreldreperspektivet vil jeg bruke Bø (2002) sin tilnærming av å se på indre og ytre vilkår for foreldreskap. Betydningen av et godt samarbeid mellom fagfolk som arbeider med barnet og deres foreldre trekkes her frem som sentralt. For at samarbeidet med foreldrene skal bli godt og fruktbart, trenger fagfolkene å forstå foreldrenes livssituasjon.

2.2. Noddings teori om omsorgens fenomenologi

Nell Noddings (1997) har utviklet en omsorgens fenomenologi og fremhever at det ikke er nødvendig å konstruere innviklede logiske begrunnelser for hvorfor mennesker bør behandle hverandre så positivt som situasjonen tillater. Noddings (1997) peker på at omsorg har sitt utspring i de grunnleggende sidene ved menneskelig eksistens, fødsel, død, fysiske og følelsesmessige behov og en lengsel etter omsorg, det siste manifestert som menneskets behov for kjærlighet, fysisk omsorg, respekt og anerkjennelse.

Noddings bidrag til omsorgsetikken er av stor betydning og i forhold til å møte foreldre i prosessen med overgang til skolen for eget barn, der en bevissthet rundt egen rolle som fagperson kan skape en relasjon bygd på tillit og omsorg i møte med foreldrene.

Omsorgsetikk trekkes frem som sentral, og grunntanken her er at "Du skal alltid handle slik at du skaper, opprettholder eller fremmer omsorgsrelasjoner" (Noddings 1997). Det fremheves at det finnes ingen oppskrift på omsorg. Kulturelle og personlige ulikheter vil kunne føre til ulike manifestasjoner av omsorg. Ethiske overveielser må ses i interaksjon med dem som berøres (ibid). I møte med foreldre vil vi som fagpersoner få opplysninger om deres private liv, og det vil variere i den enkelte familie i hvor stor grad de ønsker å involvere fagpersonene rundt barnet. Våre holdninger kan ikke basere seg på allmenne prinsipper, vi må hele tiden forholde oss til hva den andre faktisk har behov for. Vi kan nemlig ta feil i våre vurderinger av hvilke omsorgsbehov faktisk den enkelte familie har behov for (Noddings 1997).

Omsorg ligger ikke bare i holdninger og intensjoner hos omsorgsgiver, også omsorgsrelasjonen inkluderer omsorgsmottakeren (Andresen 2000).

Noddings (1997) gir et eksempel på det:

Hvis A påstår at hun viser omsorg for B, mens B benekter at A viser omsorg, er relasjonen mellom A og B ikke en omsorgsrelasjon. Det betyr ikke nødvendigvis at A tar feil (selv om det kan tenkes), og heller ikke at B tar feil (selv om det kan tenkes). Det kan være at det er noe galt med situasjonen (Noddings, 1997:219).

Noddings (1997) trekker frem at etiske overveielser må gjøres i selve interaksjonen med den som berøres av dem. Det er oftest i de vanskelige situasjonene våre prinsipper ikke strekker til. Omsorgsgiveren vender seg da mot omsorgsmottakeren i stedet for å søke veiledning i et prinsipp(ibid). Dersom dette settes i relasjon med dialogen sammen med foreldrene i forbindelse med overgangsprosessen, kan følgende spørsmål bli aktuelle: Hva er det disse foreldrene har behov for? Vil det skade andre (skolen, barnehagen, andre barn, øvrige samarbeidspartnere) dersom disse behovene blir oppfylt? Er jeg kompetent til å oppfylle behovet? Vil jeg dermed komme til å ofre for mye av meg selv? Er det uttrykte ønsket det beste for barnet og familien?

Dialogen i møte med foreldrene blir viktig, og det er her vi kan evaluere virkningene av våre forsøk på å gi omsorg. Gjennom dialogen lærer vi mer om foreldrene, noe som er viktig for oss om vi skal kunne gi god omsorg (Noddings 1997). Å være i dialog betyr ikke nødvendigvis å finne den perfekte løsningen, å finne "sannheten". Å tenke og handle i dialog innebærer at vi hele tiden er underveis (Andresen 2000). Dialogen er utgangspunktet for å bli kjent med den enkelte familie for deretter å bygge opp et felles fokus og en felles forståelse i prosessen med overgang fra barnehage til skole (Arnesen 2004).

2.2.1. Noddings om anerkjennelse i møte med foreldrene

Noddings (1997) beskriver anerkjennelse som å finne frem til det beste hos vedkommende og oppmuntre utviklingen av det. Videre at anerkjennelse forutsetter tillit og kontinuitet. Kontinuitet er viktig fordi vi trenger kunnskap om den andre. Tillit er nødvendig dersom omsorgsgiveren skal ha troverdighet, og som grunnlag for å søke etter et godtakbart motiv (ibid).

Noddings (1997) fremhever at anerkjennelse forutsetter tillit og kontinuitet. Når det gjelder overgangen fra barnehage til skole anses det som viktig at denne prosessen starter opp tidlig. Det tar tid, innlevelse og engasjement for å finne ut hva som er viktig for dette barnet, og hvordan møte foreldrene på det de anser som viktig for sitt barn. Hver enkelt overgang er unik, med tanke for at hvert enkelt barn er unikt. Behovene, tankene, bekymringene, forventningene vil være ulike fra familie til familie. Det som omsorgsgiver gjør for en familie, er kanskje ikke bra for en annen. Det handler om ikke om å la seg lede av et uforanderlig prinsipp, men å komme hver enkelt familie i møte (Noddings 1997).

Noddings (1997) trekker frem dialogen som sentral. Å være i dialog med andre mennesker innebærer menneskelige refleksjoner. Spørsmål som kan være sentrale kan for eksempel være. "Kan vår refleksjon over eget liv og erfaringer hjelpe oss som fagpersoner til å unngå å innta en maktposisjon overfor foreldrene?" (Andresen 2000). En maktrelasjon mellom fagpersonen og foreldrene vil være uheldig og kunne bidra til at foreldrene først og fremst blir avmektige.

Å møte hver enkelt familie med respekt betyr at vi anerkjenner at vi er forskjellige som mennesker. Hver enkelt må få være seg selv og ikke måtte innordne seg en felles norm for hvordan mennesker bør være (Arnesen 2004).

Familier til barn som har nedsatt funksjonsevne opplever ofte over tid å være i kontakt med mange fagpersoner. Mange opplever også at kontakter blir brutt ved at fagpersoner slutter og nye fagpersoner overtar, og trenger dermed tid til å bli kjent. Det å opparbeide seg nærhet, tillit og oppleve gjensidighet i en dialog er ikke noe som kommer av seg selv. Det må opparbeides over tid, og bygger på respekt og tillit til fagpersonen.

Noddings (1997) er opptatt av at dersom vi får en større kontakt og innsikt i den emosjonelle bakgrunnen for vår egen atferd, lærer vi oss kanskje når vi bør gi avkall på konvensjonell kritisk tenkning, og hengi oss til mellommenneskelige refleksjoner.

Noddings (1997: 227) definerer mellommenneskelige refleksjoner på denne måten:

Mellommenneskelige refleksjoner dreier seg først og fremst om forholdet mellom deltakerne i samtalen eller dialogen. Den kjennetegnes av omhu eller omsorg, og målet er ikke å vinne over den andre eller sørge for at han eller hun "holder seg til saken". Den er en del av et møte mellom mennesker som har omsorg for hverandre, og krever den opptattheten eller oppmerksomheten som beskrives i omsorgens fenomenologi. Den som tenker på denne måten, møter den andre, eksplisitt eller implisitt, ved å spørre: "Hva er det du opplever?"

Noddings (1997) fremhever at når vi viser omsorg, mottar vi den andre i åpenhet og oppriktighet. Hun kaller denne mottakeligheten "opptatthet", med det menes ikke betatthet, oppslukthet eller ensporethet. Videre fremhever hun at underveis i dialogen deltar både fagperson og familien med en bygging av en felles referanseramme. Prosessen er en krevende og følsom oppgave som krever total mottakelighet, refleksjon, oppfordring, vurdering, revurdering og videre utforsking (ibid).

Som en underbygging av Noddings (1997) sin teori i vil jeg komme med et eksempel fra egen rolle som fagperson.

Overgangsmøtene er kommet i gang rundt et barn som skal begynne på skolen. Barnehagen innleder dette møtet med sine erfaringer og kunnskap om barnets fungering i barnehagen. Foreldrene følger med og ser overrasket ut, og deltar ikke aktivt med. Etter møtet opplever foreldrene misnøye over det som har blitt fortalt, at barnet fungerer slik i barnehagen har de ikke fått noen signaler om tidligere. I samtale med barnehagen i etterkant etterpå stiller de seg uforstående til at dette ikke var formiddlet tidligere. De hevdet at dette var på ingen måte nye elementer. Dette har blitt fortalt i små drypp hele veien til foreldrene. De har vært sensitive og kommet med eksempler underveis til foreldrene. Foreldrenes og barnehagens opplevelse er ulike og det er vanskelig komme med en konklusjon at "slik var det".

En mulighet kan være: Barnehagens intensjon om å gi denne informasjon var at skolen skulle være godt forberedt på å ta imot barnet, med bakgrunn i omsorg for barnet og foreldrene. Informasjonen som var gitt til foreldrene underveis fra barnehagen med en

intensjon om å gi omsorg kanskje "pakket inn" for godt? Presentasjonen på skolemøtet samsvarte ikke da foreldrenes opplevelse av den informasjonen som hadde blitt gitt og av barnets fungering. Omsorgen som ble gitt ble da ikke oppfattet som omsorg, og kan derfor ifølge Noddings (1997) ikke defineres som omsorg. Dialogen fremmet ikke en bygging av en felles referanseramme, men derimot bidro dette til at foreldrene trakk seg tilbake.

2.3. Antonovskys teori om salutogenese

Salutogenese er en helhetlig teori utviklet av Antonovsky (2000). Salutogenese kommer fra det latinske ordet *salus*, som betyr helse eller sunnhet. Det greske ordet *genesis* betyr opprinnelse, tilblivelse (Sommerschild 1998). "Salutogenese er en teori om søken etter å identifisere de helsebringende faktorer ved menneskelig fungering." "Disse faktorene hjelper til med å dempe, lette eller fjerne livets mange stressende utfordringer" (Lassen 2002:37). Det vektlegges i salutogenese at det går en lang linje mellom det å være alvorlig syk og det å være helt frisk. Det essensielle er å se etter faktorer og forhold som kan føre en lengst mulig mot den positive siden (Befring 2008).

Antonovsky (2000) refererer til at i analysen av en undersøkelse fikk hans arbeid en annen retning. I en undersøkelse oppdaget han at mennesker som hadde blitt utsatt for de samme belastningene både fysisk og psykisk taklet dette på ulik måte. Antonovsky (2000) var opptatt av hva som gikk bra for noen mennesker selv om de ble utsatt for store belastninger, de salutogene faktorene i menneskets liv. Antonovsky (2000) hevdet at å bli utsatt for stress fører til spenninger som må håndteres. Om spenningen fører til sykdom, helse eller noe i mellom der er avhengig av hvor god håndtering det er av spenningene (ibid).

Den salutogene tilnærmingen med fokus på det friske står i motsetning til det patogene som fokuserer på sykdom og årsaker til den (Sommerschild 1998). Antonovsky tar videre avstand fra en inndeling mellom syk og frisk, og det salutogene perspektivet styrer interessen mot de faktorer som bringer en så nær den friske polen som mulig (ibid). Den salutogene tilnærmingen retter ikke fokus på svakheter og problemer, derimot fremheves ressurser og krefter som gjør oss i stand til å finne løsninger på problemer og selv i vanskelige situasjoner se etter det positive (Andresen 2000). Denne tenkemåten gjør oss mindre opptatt av å

fokusere på problemet og lete etter positive ressurser i mennesket, det sosiale systemet, i de fysiske omgivelsene isteden for å velge en problemorientert tilpassning (Antonovsky 2000).

Spørsmål som Antonovsky (2000) stilte seg var: "Hvorfor overvinner noen mennesker motstand, kriser og belastende begivenheter uten å bli syke, mens andre bukker under i møte med stressende opplevelser?". Antonovsky (1991) var interessert i, og ønsket å vite noe om hva som var til stede hos de menneskene som tross en vanskelig situasjon så ut til å utvikle mestringsevne. Videre hva som fører til at enkelte mestrer mer enn andre under samme betingelser

Antonovsky (1991) refererer til en undersøkelse der det kom tydelig frem at det var tre komponenter som var en grunnforutsetning hos disse menneskene, og at de som et resultat opplevde en sterk følelse av sammenheng.

Antonovsky (1991:46) definerer følelse av sammenheng på følgende måte:

En global holdning som uttrykker i hvilken grad man har en gjennomgående og virkelighetsnær og samtidig dynamisk følelse av at:

1. De stimuli som stammer fra ens indre og ytre verden, i livets løp er strukturerte, forutsigbare og begripelige.
2. De ressurser som kreves for at man skal kunne møte de krav som disse stimuli stiller en overfor, er tilgjengelige.
3. Disse kravene er utfordringer som er verd investering og engasjement.

Disse grunnforutsetningene kalte han begripelighet, håndterbarhet og meningsfylthet.

Begripelighet kalte han den første grunnforutsetningen, og refererer til i hvilken grad man opplever indre og ytre stimuli som fornuftige og håndterbare. Det motsatte her er opplevelsen av kaos, tilfeldighet og uforståelighet.

Situasjoner kan oppstå som ikke kan forutses, men mennesker med høy grad av begripelighet som egenskap vil streve mot å gjøre disse situasjonene håndterbare.

Mennesker med liten evne til å kunne gjøre situasjon begripelig har ofte en oppfattelse av å være "ulykkesfugl". Dette anses ikke som fremmede innenfor tenkningen av å oppleve følelsen av sammenheng.

Håndterbarhet kaller Antonovsky (1991) den andre grunnforutsetningen. Dette innebærer personens evne og mulighet til å mobilisere egne ressurser og ressurser i det sosiale nettverket (Andresen 2000). Har man en høy grad av håndterbarhet, kommer man ikke til å kjenne seg som et offer for omstendighetene eller føle at livet behandler en urettferdig. Triste ting skjer i livet, men om det skjer kommer man seg på beina igjen.

Meningsfullhet kaller Antonovsky (1991) den tredje grunnforutsetningen. I dette legges det vekt på å være delaktig, og medvirke i de prosesser som påvirker ens liv og ens personlige erfaringer. Opplevelsen av meningsfullhet avhenger også av i hvilken grad man opplever livet slik at de konflikter og krav som man stilles overfor er verd å investere energi i, er verd engasjement og tid, er utfordringer som man møter istedenfor byrder man helst ville vært foruten. Mennesker som innehar stor grad av meningsfullhet konfronterer utfordringene med tanke for å søke etter mening i dem og gjøre sitt beste for å komme seg igjennom dem.

Antonovsky (1991) så at disse tre egenskapene hadde en sammenheng og kunne ses på som livserfaringer som bygger på hverandre. Opplevelsen av forutsigbarhet legger grunnlaget for begripelighet, en bra håndtering av belastninger er grunnlaget for håndterbarhet, og delaktig i resultatet som legger grunnlaget for meningsfullhet.

Det som derimot kommer tydelig frem er at de som har en svak opplevelse av sammenheng har større vansker med å ta tak i og kunne håndtere problemer. De som derimot har en høy grad av opplevelse av sammenheng som tar sjansen på å møte og ta tak i problemene, taklet dette mer konstruktivt. Antonovsky (1991) hevder at mennesker med en sterk opplevelse av sammenheng på ingen måte er roboter. De har derimot bestemt seg og veiledes av fundamentale prinsipper, bestemte regler. Det vil derimot være individuelt med hensyn til de ulike strategiene som brukes i bestemte situasjoner.

Mange av livets erfaringer kan være forutsigbare uten at de er våre egne og valgt av oss selv. Antonovsky (1991) hevder at vi for alle disse erfaringene kan stille oss et spørsmål om vi har vært delaktig i valget med å oppleve denne erfaringen. Når andre bestemmer alt for oss, bestemmer oppgaver, formulerer regler og presenterer resultater, og vi ikke har noen mulighet for å påvirke, da reduseres vi til objekter.

Antonovsky (1991) fremhever medvirkning som et sentralt element. Opplevelsen av medvirkning er avgjørende for om mennesker aksepterer de oppgavene de stilles overfor. Opplevelsen av å ha et betydningsfullt ansvar for sine handlinger og hva de gjør eller ikke gjør vil påvirke utfallet.

Antonovsky (1991) var opptatt av at opplevelse av mestring og mening skaper den livsviktige opplevelsen av sammenheng i livet. En holdning som innebærer at man betrakter stimuli som meningsfulle, begripelige og håndterbare skaper en motivasjon og et kognitivt grunnlag for å ta i bruk mer effektive strategier i forhold til å håndtere stressrelaterte problemer. Antonovsky fremhevet at vi har ikke noen garantier her i livet, og at vi til en hver tid vil stå overfor problemer som må håndteres (Sommerschild 1998). Videre hevdet Antonovsky at alle utvikler ulike grader av generell motstandskraft i kampen for tilværelsen (ibid).

2.4. Ingerid Bø's anvendelse av indre og ytre vilkår for foreldreskapet

Foreldre er de som kjenner barnet sitt best. Foreldre er forskjellig både i forhold til det å være i foreldrerollen og å kunne bidra til barnets vekst og utvikling på en så god måte som mulig. Hvordan foreldre opplever barnet sitt er også av stor betydning. Noen barn har så mange tunge funksjonshemninger, fysisk, psykisk eller begge deler at det er vanskelig for foreldrene å få øye på positive muligheter (Bø2002). En slik situasjon kan gi foreldrene store utfordringer og det kan være vanskelig for dem å se mulighetene (ibid). Bø (2002) peker på at det er viktig for fagfolk å bidra til å få fram og vise muligheter, og samtidig ha omsorg for at det ikke skapes urealistiske forhåpninger eller forventninger til barnet. Opplevelsen av barnet bestemmes ikke bare av hvem barnet er, det har også med å gjøre hvem foreldrene selv er. Noen har lett for å se positive trekk ved et barn, andre hefter seg ved problemer (ibid).

Bø (2002) benytter seg av uttrykket "*indre og ytre vilkår for foreldreskap*" for å få innsikt i de vilkår som er med på å danne foreldreskapet, og få innsikt og forståelse for de foreldrene som vi treffer i arbeidet vårt.

Bø (2002) hevder at vi kan kalle opplevelsen for personens indre vilkår. Indre vilkår defineres som *den enkelte foreldres opplevelse av seg selv og sin situasjon*.

Løge, Bø, Omdal, Thorsen, (2003) henviser til Bø (2002) der det retter søkelys på tre *opplevelser* som enten gir styrke eller svakheter i foreldre arbeidet.

Mening har å gjøre med forståelighet: det å skjønne sammenhenger, ha bevissthet og engasjement om hva en ønsker å oppnå og tanker om hvorfor en bestemt innsats er viktig. Dessuten rommer ordet også det eksistensielle grunnlaget for ens liv: Hvilken mening har livet, hvilke verdier er verd å etterstrebe?

Innflytelse går på opplevelsen av at det en gjør, betyr noe, at en kan påvirke egen og barnets situasjon og utvikling, og at en kan se frukter av det en investerer. På mange måter er følelsen av innflytelse det motsatte av maktesløshet.

Støtte har å gjøre med opplevelsen av å være sosialt trygg og forankret, det å vite at det fins folk som bryr seg om en selv, familie og barn, og som hjelper når det trengs. (Løge m.fl., 2003:21).

Med begrepet ytre vilkår fremhever Bø (2002) alle prosesser på alle plan som påvirker familiens fungering og barns oppvekst både direkte og indirekte. Et eksempel er beslutninger i stat og kommune, hvor barn og foreldre ikke ferdes, men hvor det skjer "ting" som kan få store ringvirkninger for den enkelte familie. Bø (2002) fremhever at ytre forhold også er de positive og negative erfaringer som har vært med på å forme den enkelte mor og far gjennom oppvekst og er med på å skape grunnlag for ens personlighet og livskompetanse. Foreldrenes fremtidsutsikter som de bærer i seg er også av betydning (ibid). Bø (2002) ser på opplevelsen av å se mening, og ha innflytelse og oppleve støtte, og ser dette i sammenheng med Antonovskys teori.

Antonovsky hevder at opplevelse av sammenheng i tilværelsen, *a sense of coherence*, er helsebringende. Hvis mangel på forståelighet er et fremtredende trekk i et menneskes opplevelse av tilværelsen, blir det et vesentlig problem for den mentale helsen. Forstår ikke foreldrene hva som skjer, er det vanskelig å handle problemløsende (Bø 2002).

Å ha tanker om hva en ønsker å få til, å ha forståelse for hva en kan gjøre for å få det til, å ha en hensikt med det en gjør, og å vite hva en skal se etter for å vurdere fremgang, og å forstå hvorfor noe skjer. I denne bevisstheten ligger det en skapende kraft, en opplevelse av

mening som går utover det å begripe informasjon en blir utsatt for. En slik bevissthet er nært knyttet opp mot følelser, vilje og motivasjon (Bø 2002).

Med sikte på å fremme opplevelsen av mening i samarbeidet rundt barnet i forhold til prosessen overgang barnehage/skole, er det viktig at ulike oppfatninger bringes frem gjennom en toveis kommunikasjonsprosess og praktisk samarbeid mellom foreldrene og fagpersonene rundt barnet (Bø 2002).

Bø (2002) retter søkelys på begrepet *forutsigbarhet* i Antonovskys definisjon av *forståelighet*. Når mye i livet oppleves som uforutsigbart, kan det være vanskelig å oppleve å ha kontroll over det som skjer. Foreldre har behov for å oppleve at de har innflytelse over sin egen og barnets situasjon. Opplever ikke foreldrene at de i overgangsprosessen blir sett og hørt, og opplever de ikke at de har mulighet for å kunne påvirke, vil ikke det som Antonovsky kaller forståelighet bli ivaretatt.

Opplevelsen av innflytelse overfor eget barn ligger nær det å tro på egen kompetanse (Bø 2002) Opplever foreldrene at det som de formidler blir tatt i mot og tatt med som betydningsfullt i prosessen, eller opplever foreldrene at det som de sier ikke blir sett og hørt? Det kan også være slik at foreldrene formidler noe, men at fagpersonen argumenterer med at "det er nok best at vi gjør det på denne måten". På denne måten vil foreldrene få bekreftet at det de kommer med ikke er så viktig, men at fagpersonene vet best.

I begrepet *overkommelighet* ligger opplevelsen at man har tilgang til ressurser som er tilstrekkelig til å mestre, og overkomme de krav og belastninger som man møter (Bø, 2002). At foreldrene opplever at de har et støttende sosialt nettverk er et viktig element i styrken til å takle utfordrende oppgaver som de står overfor. En velfungerende ansvarsgruppe vil kunne være nyttig og kunne gi foreldrene støtte, og koordinere hjelpen til det beste for barnet og familien (ibid).

2.5. Møtet mellom foreldre og fagpersoner

Jeg vil så gjerne
vite
hvordan dere foreldre
opplever det
sa den nyansatte
spesialpedagogen
Vi trakk pusten
lenge
Så begynte vi å fortelle
fort fort fort
slik at vi skulle rekke
det viktigste
før hun forsvant
til neste arbeidsplass
Sætersdal (2005:62).

Å forstå kan være vanskelig, men ikke umulig. Men å ha innsikt i og en forståelse for hva som karakteriserer foreldrene som fagfolk skal samarbeide rundt overgang barnehage/skole synes å være viktig.

Foreldre til et barn med nedsatt funksjonsevne er ulike. "De følelsesmessige og praktiske behovene varierer mellom enkelindivider og familier og kan være forskjellige i ulike miljøer og kontekster. Behovene skifter i ulike livsfaser" (Dalen, Sætersdal, Tangen, 2008:728). At barnet skal begynne på skolen, kan representere en slik livsfase, og kan for noen foreldre oppleves som en sorg som "blusser" opp igjen. Dette samtidig med at de skal delta i samarbeid for å sikre at barnet får en så god overgang fra barnehage/skole som mulig.

Skal vi forstå foreldrene i møte med dem, synes det viktig å bli minnet på hvilke utfordringer som disse foreldrene har i sin hverdag.

2.5.1. Å være foreldre til et barn med nedsatt funksjonsevne

Å være foreldre innebærer mange gleder, men også sorger og bekymringer av større eller mindre karakter. Å være foreldre til et barn med nedsatt funksjonsevne innebærer for mange at sorgene og bekymringer overstiger gledene. Noen foreldre får på et tidlig tidspunkt vite at de har fått et barn med nedsatt funksjonsevne, og hva som kan være karakteristisk for barnet og hva de eventuelt kan forvente i forhold til utvikling. Det vil også for disse foreldrene være ulikheter da barn med for eksempel samme diagnose vil være forskjellig. Andre foreldre får et tilsynelatende "friskt" barn, og kan oppleve at livet tar en uventet vending.

I et tidsperspektiv kan den første fasen av bære preg av at det hos foreldrene foregår en kamp på det personlige, indre planet som kan handle om egne forbudte følelser og avvisning av barnet (Dalen mfl., 2008). Den videre kampen kan for foreldrene for eksempel fortone seg som å måtte føre en kamp mot byråkrati og omgivelsenes holdninger (ibid).

Foreldre til barn med funksjonsnedsettelse kan ofte ha en langt mer slitsom hverdag enn andre foreldre. Foreldrene er ofte i kontakt med ulike faggrupper, det kan være medisinsk oppfølging, fysioterapeut og ergoterapeut og dette kan i perioder oppleves som slitsomt. Foreldrene må også i møte med de ulike fagpersonene dele bekymringen for barnets utvikling og funksjon som igjen kan oppleves som å offentliggjøre i utgangspunktet en høyst privat sak (Gjærum, 1998).

Dalen mfl., (2008) hevder at mange foreldre kan oppleve å bli for slitne til å opprettholde kontakt med familie, venner og delta på fritidsaktiviteter. Dermed mister de verdifull sosial og omgang med andre, noe som normalt bidrar til å øke vår livskvalitet, vårt overskudd og humør. Det kan for familien være en utfordring å finne frem til en måte å leve på som er bra for alle i familien, foreldrene, søsken og barnet med nedsatt funksjonsevne. Det er ikke en enkel balansegang, og faren er dermed at noen i familien må betale en høy pris (ibid).

Mange foreldre utsetter i det lengste å skaffe seg økonomisk støtte i form av grunnstønad, hjelpestønad, omsorgslønn og praktisk hjelp i form av støttekontakt og avlastning. De føler at de bør og vil greie seg selv (Gjærum, 1998).

Det er med noe av denne "bagasjen" vi møter foreldrene som vi skal samarbeide med. For at vi som fagpersoner skal kunne møte foreldrene med respekt og forståelse i alle situasjoner synes det viktig at vi har innsikt og forståelse for at disse foreldrene står oppe i en langt mer utfordrende hverdag enn andre foreldre.

Overgang til skolen kan representere en endring for foreldrene og deres opplevelse av medvirkning for eget barn. Hvordan fagfolk møter foreldrene, vil være utslagsgivende i forhold til kvaliteten på dette samarbeidet.

2.5.2. Opplevelse av medvirkning for eget barn

Begrepet medvirkning peker mot noe man gjør sammen (med), og hvor det man gjør sammen fører til noe (virkning) Medvirkning er videre noe som ikke bare gir seg uttrykk i tanker, hensikter, det å ta ansvar og ta del i beslutninger, men vel så mye som noe som uttrykkes i følelser og kroppsspråk (Glaser 2007).

Barn med nedsatt funksjonsevne vil være langt mer avhengige av at voksne forstår, fortolker og ivaretar deres interesser og behov. Foreldrene vil være viktige budbringere av barnets ønsker og behov ved skolestart. For foreldre kan barnets overgang til skolen oppleves som en endring i medbestemmelsesmuligheter. I barnehagen er det vanlig at foreldre henter og bringer selv, det er ikke like vanlig når de begynner på skolen. Skolefritidsordning og for eksempel buss eller drosje til og fra skolen kan også gjøre at foreldrene ikke får det samme innblikket i kulturen, de ansattes holdninger og barnas hverdag. Foreldrene kan heller ikke uten videre si opp skoleplassen (Haugen 2000). Foreldre og lærere kan ofte ha ulike forventninger til samarbeidet (ibid). Foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne er på en helt annen måte avhengig av et tett og godt samarbeid med fagpersonene rundt barnet. Har barnet hatt barnehageplass før skolen, vil det også kunne ligge noen forventninger der i forhold til det foreldrene er "vant til". Foreldrenes møte med fagfolk vil også være avgjørende på kvaliteten på samarbeidet. Bø (2002) fremhever at dersom fagfolk sin fremtoning i møte med foreldre bærer preg av å trekke oppmerksomhet, ansvar og status vekk fra foreldrene, da trekker foreldrene seg tilbake. Hvis derimot foreldrene oppfatter det

de gjør som vesentlig for barnet i overgangsprosessen, da fremmes deres engasjement. Hva som oppfattes kommer an på hvem som oppfatter (Bø 2002).

Foreldrenes tidligere erfaringer i møte med fagpersoner vil kunne påvirke i hvilken grad de oppfatter seg som viktige bidragsytere i planleggingen av overgang fra barnehage til skole for sitt barn.

Videre vil det ses på noen nå grunnleggende prinsipper i møte med foreldrene.

2.5.3. Sentrale prinsipper i møte med foreldrene

Befring (2008) hevder at i møte med foreldre er følgende grunnleggende prinsipper sentrale: Møte foreldrene med respekt, evne og vilje til å ta deres perspektiv og utvikle et reflektert forhold til egen rolle, egne holdninger og egen praksis. Vårt menneskesyn vil føre til de holdninger som vi møter med foreldrene med.

I følge Noddings (1997) kan en bedre selvinnsikt, øke motivasjonen for å forstå andre, noe som igjen kan føre til selvinnsikt, som deretter blir ledd i en prosess som kan være til hjelp for å utvikle større toleranse og sjenerøsitet i møte med andre.

Med utgangspunkt i Befring (2008) og Noddings (2007) vil følgende grunn prinsipper omtales: Menneskesyn, Selvinnsikt, empati, ydmykhet, anerkjennelse og respekt.

Menneskesyn:

Andresen (2000:24) hevder at menneskesyn og samfunnssyn bygger på erkjennelsesmessige, etiske og verdimessige grunntanker. *Menneskesynet* vårt er videre en erkjennelse eller forståelse av hva et menneske er og betyr. *Etikken* handler om hva vi mener er rett og galt, godt og ondt og hvilke verdier i livet vi setter pris på, som vi oppfatter som godt og nødvendig for å leve. Det menneskesynet vi har vil gjenspeile seg i hvordan vi møter andre mennesker, og hvilke holdninger vi har.

Selvinnsikt:

Arnesen (2004) hevder at en bred *selvinnsikt* i oss selv og våre handlinger er nødvendig for å finne frem sider ved oss som gjør oss i stand til å møte og forstå barn og foreldre. C. Wright Mills (i Arnesen 2004:23) innførte begrepet "sosiologisk fantasi" som uttrykk for en bestemt "intellektuell kvalitet". Det innebærer både å kunne se seg selv i forhold til andre og til å kunne skifte perspektiver i forståelse av mennesker og fenomener. Videre fremheves det at faren ved å klamre seg til ferdige teorier og konstruksjoner hindrer evnen til å kunne utnytte praktisk erfaring og skjønn, og gir dermed lite rom for kritisk tenkning (ibid).

Empati:

Lassen (2002) trekker frem empati dvs. evnen til å oppfatte en annens følelser, som en sentral egenskap i møte foreldre. I møte med foreldrene treffer følelser fagpersonen i eget følelsesapparat og gir dermed en opplevelse av den andres følelser. Videre at gjennom refleksjon og bearbeidelse oppfatter vi at følelsen ikke tilhører oss. Dette bidrar til raskt å fange opp hvordan det er å være den andre personen, med sin historie og sine spesielle erfaringer (ibid).

Ydmykhet:

Med ydmykhet menes at fagpersonen er realistisk i forhold til det han har å tilby, kjenne både sin begrensning i sin styrke og godta at andre har noe å bidra med (Lassen 2002). Dette vil igjen kunne bidra til at man godtar ulikheter mellom seg selv og andre, uten å føle at en av partene er underlegen (ibid). Det kan i en skolegruppe som er satt sammen med foreldre, barnehage, skole og eventuelle andre fagpersoner være viktig å være seg dette bevisst. Det er på ingen måte meningen å frata foreldrene ansvar, men å jobbe mot det samme målet. En velmenende fagperson kan raskt ta over ved å frata foreldrene oppgaver de selv kan mestre og dermed foreldrenes mulighet til å oppleve seg selv som betydningsfulle i overgangsprosessen.

Anerkjennelse og respekt:

”Anerkjennelse og respekt er viktig i vår fremferd overfor foreldrene”. ”Anerkjennelse hviler på en forståelse slik den oppleves igjennom nære relasjoner og vennskap”. ”Det er den umiddelbare forståelse og innlevelse fra en annen for å forstå uten å dømme hva en selv vil eller tenker på” (Arnesen 2004:40-41).

Berit Bae 1998, (i Bø 2002) er opptatt av lytting når betydningen av en anerkjennende væremåte trekkes frem. Tre sentrale væremåter trekkes frem: *forståelse, bekreftelse og åpenhet og å kunne oppgi kontrollen*.

En anerkjennende væremåte handler om *forståelse*, om å være opptatt av å få tak i meningen eller intensjonen i det foreldrene sier og gjør.

En *bekreftende* væremåte legger vekt på at fagpersonen speiler foreldrenes utsagn eller stiller åpne, undrende spørsmål på en aksepterende måte, noe som deretter kan bidra til at foreldrene føler seg positivt bekreftet.

En anerkjennende væremåte handler om *åpenhet – kunne oppgi kontrollen* går på foreldrenes opplevelse av kontroll. Foreldrene må da oppleve at fagpersonene kan oppgi kontrollen, og skape forutsetninger for at foreldrene føler seg forstått ut fra egne premisser. Det handler om å lytte med et åpent sinn. Å spørre etter foreldrenes mening er ikke det samme som å måtte oppgi barnehagens eller skolens syn.

2.6. Kommunikasjonsprosessen: Vi er på vei mot det samme målet

Målet er definert og knyttet opp mot å få til en god overgang fra barnehage/skole. Som tidligere definert vil det knyttes særlige utfordringer til oppfølging og samarbeid. Samarbeidsmøter med foreldrene, barnehagen og skolen er arenaer der målet må være å være på vei mot samme mål. Johannessen, Kokkersvold, Vedeler (2001) trekker frem betydningen av å ha fokus på den ”profesjonelle samtalen” og at det er fagpersonen som har et ansvar for at samtalen beholder sitt profesjonelle preg. Det er videre fagpersonen sitt ansvar å bringe samtalen fremover (ibid).

Vi vil som fagpersoner møte mange ulike foreldre, med ulik historie, ulike barn og dermed ulike behov. Vårt menneskesyn, vår tilnærming, evnen til empati og respekt vil prege vårt møte med foreldrene.

Både fagpersoner og foreldre vil formidle budskap via både nonverbal og verbal kommunikasjon. Språket er et redskap som vi beskriver og konstruerer verden ved hjelp av. Men ord er ikke bare ord. De er ladet med mening, og den betydning ordene gis og den sammenheng de inngår i er viktige (Arnesen 2003).

”Nonverbal” kan være blikk, ansiktsuttrykk, gester, bruk av stemme og kroppsholdning (Arnesen 2004). Det som sies uten ord, kan akkompagnere det som sies, ved å forsterke, illustrere, understreke eller motsi innholdet i det som sies (ibid).

Blikkets betydning som kommunikasjon gir (Fyrland 1996 i Andresen 2004:106) følgende beskrivelse av:

Vi ser på andre mennesker for å finne ut hva de tenker og føler, og registrerer hvordan andre reagerer på oss. Med blikket vandrer vi i den andres ansikt, dveler noen sekunder ved hår, hake eller ved ørene. Merker oss signaler i øyeregionen og munnpartiet, hvor ansiktet har sitt sterkeste og mest talende uttrykk. I spente situasjoner ser vi dypt inne i den andre gjennom pupillene.

Wormnes & Manger (2005) hevder at betydningen vi tilegger for eksempel foreldre vil være avgjørende for hvor mottakelig de vil være for forslag og råd. Har vi lav forventning til foreldresamarbeidet og har en holdning som bærer preg av ”stakkars”, vil vi heller ikke forvente at foreldrene vil kunne bidra. Et kjent ordspråk ”Du skal ikke skue hunden på hårene!”. Betydningen av dette er at man ikke skal la seg lure av førsteinntrykket av en person (Andersen 2000). Førsteintrykket kan dermed ta makten over oss og bidra til at vi som fagpersoner blir fordomsfulle (ibid).

Å bli utfordret til å reflektere over spørsmål og formulere et svar vil være med få foreldrene med på en annen måte. Både den som tenker og forklarer for andre, og den som hører på, kan igjennom det få en ny og klarere innsikt om seg selv (Bø 2002). Når foreldrene får denne muligheten til å reflektere er det derimot viktig at de ikke blir avbrutt.

Vi ser videre på maktbalansen som kan virke fremmende eller hemmende på et godt samarbeid med foreldrene.

2.6.1. Maktbalanse

Andresen (2000) trekker frem begrepet relasjon mellom to personer og benytter seg av en inndeling i *symmetriske og asymmetriske relasjoner*.

I begrepet symmetriske relasjon er partene på lik fot, mens et asymmetrisk forhold betegner et forhold mellom to der den ene har makt over situasjonen (ibid). I møte med foreldrene står vi da overfor et asymmetrisk forhold. I opplæringsloven § 1-2 (Kunnskapsdepartementet 1998) og rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet 2006) finner vi omtale av foreldre som viktige partnere i samarbeidet med barnehage og skole. Det fremheves at *samarbeidet er spesielt viktig i forhold til barn med nedsatt funksjonsevne*. At foreldre skal ha innflytelse, har dermed et juridisk grunnlag.

Andresen (2000) hevder at på bakgrunn av at fagpersonen har evnen til innlevelse og viser foreldrene respekt er forholdet asymmetrisk på bakgrunn av at foreldrene har behov for hjelp til sitt barn. Samtidig er fagpersonen er bundet til regler ikke minst av prosedyrer og må forholde seg systemet som det arbeides innenfor (ibid).

Bø (2002) trekker frem et psykologisk aspekt ved at foreldrene ikke har mulighet for medvirkning i overgangsprosessen. Dersom foreldrene ikke opplever å ha innflytelse, vil de slutte å engasjere seg, noe som deretter vil være uheldig for barnets utvikling. Videre fremhever Bø (2002) at en utvikling i retning av en maktbalanse kan forandres gradvis til fordel for foreldrene. Et kontinuerlig engasjement for å holde foreldrene godt informert, et kontinuerlig engasjement med å spørre etter deres erfaringer og synspunkter, og et kontinuerlig engasjement for å søke deres medvirkning er viktig. Det kan da oppsummeres som følger: "I den grad foreldre får stadig bedre informasjon til støtte for egen forståelse og vurdering, og stadig ny opplevelse av å ha innflytelse i barnas liv, utvikles en maktbalanse som er til fordel for foreldrene" (ibid:177).

Målet i en kommunikasjonsprosess må være å rette fokus på hvordan vi kan gjøre hverandre mer kompetente og dermed oppnå økt mestring (Wormnes & Manger 2005).

2.6.2. Mestring

Mestringsevne betyr i denne sammenhengen evne til å hankses med situasjoner på en konstruktiv måte og samtidig være i stand til å erkjenne og oppleve følelser som mobiliseres i situasjonene, som sinne, angst og fortvilelse, i stedet for å fortrenge eller benekte dem.

Mestringsevnen viser seg altså både på et konkret plan og på et mentalt plan ved at vi aktivt erkjenner følelser i stedet for passivt å forsvare oss mot dem fordi vi kan oppleve dem truende (Andresen, 2000:25).

Å møte og mestre motgang er nær beslektet med å kunne noe. Antonovskys tre elementer, forstå situasjonen, ha tro på å finne løsninger, deretter å finne mening kan anses å være sentrale her. Troen rettes mot at alle kan komme styrket ut av prøvelser, så lenge utfordringene svarer til den enkeltes muligheter for mestring (Gjærum, 1998). Wormnes & Manger, (2005) hevder at en myndiggjøringstenkning kan utfordre fagpersoners tradisjonelle autoritets og maktposisjon. "Bedreviterne" kan lett få vansker i arbeidet med andre fordi de ikke evner å anerkjenne og myndiggjøre andre ved å se ressursene deres (ibid:62).

I det første møte med foreldrene kan fagfolk velge å legge første stein på byggverket "mestrende foreldre". Det er videre på et tidlig tidspunkt viktig å tydeliggjøre den grunnleggende faglige holdning: Vi er der for deres skyld. Det gir dermed enda en mulighet til å minne om hvor viktig det er at de er med på å bestemme hva som skal skje i forhold til overgang barnehage/skole (Gjærum 1998). Foreldrene er allerede ett skritt på vei mot mestring når de deler bekymringen for barnet med fagpersoner, såfremt fagpersonen viser seg tilliten verdig (ibid). På den ene siden utfordres fagfolk til å prøve å møte foreldrenes behov, på den andre siden til å se på foreldrene som ressurser og deretter åpne opp for å bruke disse ressursene (Bø 2002).

Wormnes & Manger, (2005:64) henviser til den norske forfatteren og psykologen Erling Indreeide. Erling Indreeide har formulert med stor innsikt og på en betegnende måte:

"Det er ein som er så klok at i lag med han skjønar eg kor dum eg er. Så er det ein annan som er så klok at i lag med han er eg klok eg og".

Sitatet taler for seg selv, og forteller at vi i møte med foreldre må vise respekt og at i et samarbeid må alle få bekreftelse på sin klokhet, kunnskap og visdom som igjen kan gi økt mestring og bedre arbeidsmotivasjonen (ibid).

Videre vil det nå ses på overganger mellom ulike faser som kan representere en særlig utfordring med tanke på oppfølging og samarbeid (Dalen m.fl., 2008).

2. 7. Overgang en utfordring men også en mulighet

Overganger i livssituasjoner kan by på både spesielle muligheter og spesielle påkjenninger. Disse overgangene kan både forverre og forbedre familiens situasjon. Som regel krever overganger noe ekstra av oss, ikke minst hvis vi skal håndtere mange forandringer samtidig (Bø 2002). Når barnet skal begynne på skolen kan denne overgangen få ringvirkninger for flere enn barnet, på en måte begynner hele familien på skolen (ibid). Det er derfor av stor betydning at overgangene planlegges så godt som det er mulig.

Løge, Bø, Omdal & Thorsen, (2003) hevder at "Enhver overgang – dramatisk eller ikke dramatisk – innebærer et potensiale for vekst og modning, men også for det motsatte – stagnasjon, angst og i verste fall feilutvikling". Løge m.fl., (2003) hevder videre at det kan være nyttig å skille mellom to typer overganger, *de dramatiske og de trivielle*.

De dramatiske finner sted når endringen er omfattende og de tilhørende opplevelser, forventninger og krav til kompetanse og tilpasning er store, for eksempel når et barn begynner på skolen eller mister nær familie.

Trivielle overganger kan være for eksempel når et barn går til skolen eller hjem fra skolen (ibid). Hvordan kan vi da gjøre disse overgangene så gode som mulig til det beste for barnet? Dolva & Aalandslid (2006) hevder at overgang fra barnehagen normalt er kritisk for familier. I alminnelighet innebærer den forandring, uforutsigbarhet og bekymring. I familier med barn med nedsatt funksjonsevne kan dette stresset oppleves som større (ibid).

Løge m.fl.,(2003) fremhever at barn trenger kontinuitet. Det er viktig at barnet møter et repeterende sett av ensartede forventninger og bekreftelser på seg selv. Barnet har behov for voksne som innfrir behovene: at det er inkludert, elsket og akseptert. Dette har med barnets identitet og selvhevdelse å gjøre (ibid). Barn med nedsatt funksjonsevne er mer utsatt for skifte av voksne enn andre barn. Disse barna kan ha flere "hjelpere" som slutter, ny begynner og andre slutter igjen. Det fremheves videre at også barn trenger stabilitet i

verdimangfoldet. Med dette menes at grunnleggende forventninger, normer og verdier bør avklares på forhånd (ibid).

Løge m.fl., (2003) vil helst ønske å kalle overganger for optimale overganger, men fremhever at det ikke er noe automatikk i at overganger skal gå bra. Det er derimot viktige prosesser som må løftes opp på et høyt plan og jobbes målrettet og aktivt med (ibid).

Overgang barnehage/skole er en viktig overgang for barnet og foreldrene, og mange følelser er knyttet opp til denne prosessen. I møte med foreldrene er våre kommunikative handlinger et viktig element. Trygghet, tillit, nærhet, ønsker, behov, anerkjennelse og respekt er vesentlige elementer. Et viktig spørsmål er om den lovpålagte forvaltningen av våre oppgaver skaper trygghet og tilhørighet eller det motsatte, at forvaltningen av lover og retningslinjer snarere blir en maktfaktor som kan virke stigmatiserende og medvirke til hjelpeløshet og handlingslammelse (Andresen 2000).

Veilederen "Fra eldst til yngst" (2008) fremhever at det er viktig å erkjenne at overgangsprosesser er sårbare og kan støtte eller svekke et barns utvikling, selvbilde og livskompetanse.

Målet er videre ikke å unngå overganger, for overganger er en del av livet. Men å unngå at de blir for store og å legge til rette for at barnet kan mestre dem og kommet styrket igjennom.

Veilederen (2008) retter fokus på at det for barn som har behov for særskilt hjelp og støtte kan det være en ekstra utfordring. Det er av stor betydning at disse barna møter forutsigbarhet, omsorg og trygghet i overgangen til skolen. "Derfor må skolen gjøre seg godt kjent med enkeltbarnet, ikke bare med diagnosen eller eventuelle behov for spesiell tilrettelegging" (ibid).

Følgende punkter trekkes frem i veilederen (2009:22) som sentrale i forhold til overgangen:

- Involvere skolen i god tid før skolestart Barn med nedsatt funksjonsevne kan kreve særlig tiltak. Planleggingen av skolestart blir da mer omfattende, utfordringer knyttes opp mot dette også som følge av at flere aktører ofte er involvert. En særlig

utfordring i forhold til dette punktet er å klargjøre så tidlig som mulig hvem som skal ha ansvaret for barnet i den daglige skolesituasjonen.

- Planlegge tilrettelegging tidlig. Sentrale elementer her er tilrettelegging av fysisk karakter som ramper, heis etc. Det kan også være å sikre seg nødvendig kompetanse for å kunne ta i mot barnet, det kan være alternativ kommunikasjon, spesialpedagogiske arbeidsmetoder som barnet er vant til, eller medisiner. Det fremheves at i noen tilfeller bør forberedelsene starte 3-4 år før barnet begynner på skolen, dersom skoletilbudet skal være godt tilrettelagt når barnet begynner på skolen.
- Ansvarsgruppas rolle i overgangen og oppstart. Det fremheves at der det er en ansvarsgruppe rundt barnet, bør denne ha ansvaret for å sikre overgangen og oppstarten. "Målet med ansvarsgruppe er å samordne tiltakene og planene for å gi et helhetlig tilbud til barnet og familien. Det bør utarbeides en plan for overgangen, hvor det avklares hvem som har ansvar for hva, når og hvordan".
- Foreldre er samarbeidspart i møter om overgang Foreldrene kjenner sitt barn best og vet hva skolen må ta hensyn til i overgangssituasjonen og i det videre læringsløpet. "Foreldrene bør slippe å forholde seg til mange ulike instanser, men møte et koordinert og handlingsrettet tiltaksapparat.

Vi skal nå se på hvordan foreldrene kan oppleve av en slik overgang, og hva som videre kan påvirke den i positiv eller negativ retning.

2.7.1. Foreldrenes opplevelse i overgang barnehage/skole.

Foreldrenes opplevelse vil kunne settes i relasjon til det Bø (2002) definerer som personenes indre vilkår. Foreldrenes opplevelse av *mening, innflytelse og støtte* på alle områdene vil påvirke foreldrenes oppfatning av seg selv som foreldre og barnet sitt.

Overgangen fra en trygg og forutsigbar barnehagetilværelse til en ukjent skoletilværelse er for de fleste foreldre stor. De kan både forverre og forbedre situasjonen (Bø 2002). Det er allikevel ikke vanskelig å forestille seg at denne overgangen er ekstra stor for barn med nedsatt funksjonsevne (Dolva & Aalandslid 2006).

Dersom familien står overfor flere forandringer samtidig med overgangen fra barnehage/skole, kan dette også gi foreldrene ekstra utfordringer (Bø2002). Det kan for eksempel være at familien flytter og får ny jobb. Michael Rutter (i Bø 2002) hevder at når to belastninger inntreffer samtidig, øker risikoen fire ganger i forhold til å være utsatt for en belastning. Dersom tre eller fire samtidige belastninger inntreffer samtidig øker risikoen enda flere ganger. Virkningen av flere stressfaktorer er med andre ord mer enn summen av den enkelte. For å sette dette i sammenheng med opplevelsen av overgangsprosessen kan det hjelpe fagfolk med å forstå situasjonen på en bedre måte. Stressfaktorene som familien står overfor totalt sett er viktig å vite noe om for å bedre kunne forstå og møte foreldrene på en god måte i overgangsprosessen.

For å illustrere dette vil jeg komme med et eksempel:

En jente med nedsatt funksjonsevne skal begynne på skolen. Familien har flyttet til Norge og har bodd i Norge i ett år. Foreldrene forstår noe av språket, men det oppleves av fagfolk at det ofte blir misforståelser. Foreldrene har ikke familie i Norge og de har generelt et lite nettverk. Skolesystemet og hjelpeapparatet er bygd opp på en helt annen måte enn det landet der de kommer fra. Foreldrene stilles nå overfor utfordringer i forhold til hvilket skoletilbud de ønsker for barnet sitt.

Disse foreldrene stilles overfor mange stressfaktorer i tillegg til at de skal være med i overgangsprosessen med overgang barnehage/skole for sitt barn. I følge Rutter (i Bø 2002) er foreldrene ekstra sårbare, da de stilles overfor mange stressfaktorer samtidig. Sårbarhet er et begrep med mange betydninger og nyanser. "Å være sårbar innebærer alltid å være det i forhold til noe og i bestemte sammenhenger" (Arnesen 2003:53).

I vårt møte med alle foreldre, men jeg vil bruke det overnevnte eksempel, er det viktig at de profesjonelle er sin rolle bevisst. Foreldrene i eksempelet kan være et eksempel på foreldre man egentlig ønsker å hjelpe med "alt". Men som Bø (2002) fremhever at måten støtten gis til foreldrene er avgjørende. En tilnærming til foreldrene som trekker oppmerksomhet, ansvar og status vekk fra foreldrene kan bidra til at foreldrene trekker seg tilbake. Om foreldrene derimot opplever at det de gjør er viktig for barnets utvikling, da fremmes deres engasjement (ibid).

2.7.2. Spørsmål og usikkerhet knyttet til overgangen for eget barn.

Det kan være *mange spørsmål* og usikkerhet som foreldrene kan sitte med, knyttet opp til at barnet skal begynne på skolen. For foreldrene kan det være trygt å vite at både det fysiske og psykiske rammefaktorene er drøftet og godt gjennomtenkte.

Fysiske rammefaktorer kan for eksempel være hvilket klasserom skal barnet ha tilhørighet garderobeplass og utemiljø. Barnet kan ha behov for å bli godt kjent med skolens fysiske miljø før skolestart. Rammefaktorer som for eksempel hjelpemidler som barnet har behov for kan være viktig å kartlegge på et tidlig tidspunkt da det kan ta tid å få de på plass. Planlegging av transport kan være viktig og påvirke familiens totale situasjon i forhold til eget arbeid osv. Dette er rammefaktorer som kan gi grobunn for usikkerhet hos foreldrene. Psykiske rammefaktorer som for eksempel engstelse for at barnet skal falle utenfor, og ikke få lov til å være med de andre barna. Videre at barnet kan ha vansker med å gjøre seg forstått, at barnet ikke forstår de andres signaler og opplever mobbing.

Det er viktig at foreldre får tid og rom til å drøfte tanker og bekymringer i forbindelse med skolestart for sitt barn. Mange tanker og ubesvarte spørsmål kan henge litt i luften når foreldrene er i startfasen av en overgangsprosess for sitt barn. Opplevelsen av å være i prosessen og få tid og rom til å drøfte alle spørsmål og bekymringer som er knyttet til overgangen ses på som viktig. At foreldrene får lov til delta i prosessen, og aktivt bli regnet med som en viktig bidragsyter for eget barn synes å være viktig.

For å illustrere en egen opplevelse av å være deltagende i en overgangsprosess, vil jeg komme med en egen opplevelse som mamma i et "spesielt" møte med en fagperson.

Det er overgang til ny arena og det skal jobbes frem aktuelle tiltak. Jeg har som mamma i mange år vært deltagende på ulike møter til eget barn med nedsatt funksjonsevne og dermed møtt mange ulike fagpersoner. Hva var det med dette møtet som gjorde det så spesielt? Møtet var konstruktivt og emnet som skulle diskuteres ble nøye drøftet og resulterte i utarbeidelse av tiltak som alle deltagerne var motivert for å begynne å jobbe med. Jeg som mamma opplevde også det ble satt fokus på muligheter og et ønske om virkelig å forstå barnet mitt.

Refleksjoner i etterkant på hvorfor akkurat dette møte med denne fagpersonen ble så spesielt har jeg tenkt på mye i etterkant. Jeg som mamma opplevde en positiv dialog og alle deltagerne på møtet ble invitert med i samtalen. Holdningene som fagpersonen møtte meg som mamma med signaliserte at jeg ble respektert for min kunnskap om eget barn. Jeg opplevde at jeg hadde medvirkning og innflytelse på det vi i felleskap ble enige om på dette møtet. Følelse av anerkjennelse og respekt for min rolle som mamma og opplevelsen av at jeg var viktig for mitt barn var en god følelse i etterkant av dette møtet.

Det leder oss videre til en viktig arena for sammen å kunne reflektere i forhold til barnet og overgangen barnehage/skole, de betegnes ofte som *overgangsmøter*. Dette anses som en viktig arena for å kunne møte hvert enkelt barn og foreldrene på en god måte. Å kunne gi foreldrene en visshet om at både foreldrenes medvirkning, barnehagens erfaringer og eventuelle andre faginstanser sammen skal skape en arena som skal forberede skolen på å ta imot barnet ut fra barnets individuelle behov anses som viktig.

2.7.3. Overgangsmøter

Intensjonen med overgangsmøter anser jeg å være at dette er en arena der et felles fokus bør være på barnet. Videre på hvordan foreldre, barnehage og skole på best mulig måte med utgangspunkt i barnets egenart og fungering kan forberede skolen slik at den kan ta i mot barnet på en hensiktsmessig og god måte.

Praktisk planlegging og organiseringen av skoletilbudet anses som viktig å få på plass. Det synes allikevel viktig å huske på at foreldrene først og fremst har et barn som skal begynne på skolen. Det handler som for andre foreldre om ulike følelser, forventninger, glede, kanskje sorg og usikkerhet. Barnet deres har i tillegg noen utfordringer som kreves planlegging, slik at barnets overgang til skolen oppleves god for barnet og familien som helhet.

Rammeplanen for barnehagen (Kunnskapsdepartementet 2006) anbefaler at man begynner forberedelsene tidlig gjerne 3-4 år før skolestart. Berge & Alvestad (2007) peker på utfordringer der førskolelærere og lærere synes å ha ulik forståelse av hva det innebærer å være klar til skolen. Førskolelærere synes å legge mer vekt på barnets personlige utvikling og

lekekompetanse. Mens lærere har fokus på om barnet er i stand til å tilpasse seg skolen, sosialt fungere med de andre barna og innordne seg de regler og arbeidsmåter som gjelder i klasserommet (ibid).

Et eksempel fra et overgangsmøte:

Det er første overgangsmøte, og foreldrenes "første" møte med skolen. Foreldrene starter med å fortelle om barnet sitt. Deretter er det barnehagen sin tur til å komme med sin historie med barnet. Barnehagens historie bærer mye preg av det som kan skje og bli vanskelig for barnet på skolen. Foreldrene synker litt sammen på stolen og deltar ikke så aktivt lenger. Foreldrene får igjen et spørsmål vedrørende hva de tenker i forhold til en konkret forberedelse til å begynne på skolen. De svarer litt undrende, men før de får fullført svaret så er barnehagen på banen igjen.

I eksempelet fra overgangsmøtet kom barnehagen med velmenende råd, men det fremmet ikke den videre dialogen på skolemøtet. Foreldrene signaliserte nonverbalt at de trakk seg litt tilbake, og at de deltok ikke så aktivt i dialogen lenger heller.

Foreldre er ulike og vi som fagpersoner bør strebe etter å møte hver enkelt familie på en god måte. Ingen barn er like, ei eller foreldre. Noen foreldre har behov for god tid for å fordøye inntrykk, informasjon og deretter danne et bilde av sitt barn inne i denne sammenhengen, andre foreldre kan ha andre behov. Foreldrene har en erfaring med barn i familien.

Barnehagen som favner flere barn og et annet miljø, vil kunne ha en annen forståelse av barnet. Erfaringene fra både hjem og barnehagen er verdifulle, og det er viktig at skolen får god innsikt og forståelse av barnet på disse arenaene.

En klar ansvarsfordeling og en tydelig fremdriftsplan av overgangsmøtene synes å være viktig for å kunne kvalitetssikre overgangen mellom barnehage/skole.

Tema for overgangsmøter kan være en viktig forberedelse for foreldre. Foreldrene kan da på forhånd få mulighet til å reflektere og møte forberedt, og dermed kunne delta mer aktivt.

Foreldrene er kommet inn i et oftest livslangt avhengighetsforhold til "systemet rundt barnet". Samtidig har foreldrene juridiske rettigheter til å skulle medvirke i forhold til sitt barn. Fagfolkenes interesse, velvilje, kunnskap og evne til innlevelse vil kunne være bestemmende for familiens liv (Dalen mfl., 2008).

3. Metode

I prosessen med valg i forhold til forskningsmetode må blant annet arten av det stilte forskningsspørsmålet, hva slags data man vil samle inn, og hvordan man vil analysere disse være styrende for hvilken metodetilnærming som velges (Vedeler, 2000).

Det er nokså vanlig i samfunnsforskning, ikke minst innen pedagogikk å skille mellom kvantitativ og kvalitativ forskningsmetode (Lund 2006):

I kvantitativ forskningsmetode vektlegges utbredelse og antall, og fokuserer på variabler relativt uavhengig av den samfunnsmessige kontekst. Kvantitative tilnærming baserer seg på metoder som innebærer større avstand til fenomenet (Thaagard 2009). Kvantitative redskaper kan være spørreskjema, standardiserte tester, eksperiment eller observasjon der resultatene kan kvantifiseres og presenteres i en statistikk (Vedeler 2000). Ved bruk av statiske og kvantitative metoder kan man sammenlikne grupper mer entydig, enn det som er mulig med kvalitativ forskningsmetode (ibid). Kategoriene er definert og bestemt på forhånd data kvantifiseres med numeriske skårer i de definerte kategoriene (ibid). "Man kan sørge for god validitetskontroll ved hjelp av statistiske metoder, og man vil kunne sammenligne grupper på mer entydige måter enn det som er mulig å gjøre med kvalitativ metode" (ibid:30).

Kvalitativ forskningsmetode innebærer å utforske menneskelige prosesser eller problemer i en virkelig situasjon. Forskeren skal i kvalitativ forskningsmetode være åpen for hva deltakerne gjør og sier, og løfte deres perspektiv frem (Postholm 2010). Et særtrekk som trekkes frem i den kvalitative tilnærmingen er at forskeren er nærmere informantene, forholder seg mer subjektivt og innfølede til informantenes opplevelse (Lund 2006). Den kvalitative forskningsmetode er mer innstilt på og har en bedre mulighet for å oppnå en dybdeforståelse av de aktuelle fenomenene, for eksempel bestemte opplevelser hos informantene. For å oppnå denne dybdeforståelsen vil en her nesten alltid bruke et lite antall informanter (ibid). Begrepet kvalitativ innebærer å fremheve prosesser og kan ikke måles i kvantitet eller frekvenser (Thagaard 2009). Begrepet kvalitativt innebærer å fremheve prosesser og mening som ikke kan måles i kvantitet eller frekvenser. Vi spør om ting som ikke lar seg tallfeste eller måle (Lund 2006). Kvalitative redskaper kan være observasjon, dokumentanalyse, intervju, videoanalyse og feltarbeid, der resultatene gir en

dybdeforståelse av et fenomen sett i lys av den aktuelle kontekst (Vedeler 2000). I kvalitative studier vil det være vanskelig å trekke kausale slutninger. Målet i kvalitativ forskning er heller ikke å generalisere (ibid).

En kvalitativ tilnærming preges av at det er nærhet til det som ønskes undersøkt, og i en kvantitativ undersøkelse er det distanse til det som undersøkes. Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder gir i hovedsak ulike typer data, en kombinasjon av begge typer av metoder innenfor samme forskningsprosjekt fremheves som positivt. En kombinasjon av kvalitativ og kvantitative forskningsmetode kalles for triangulering (Thagaard 2009).

I dette prosjektet vil mitt mål være å få et bilde og en forståelse av foreldrenes opplevelse som omhandler prosessen overgang barnehage/skole for sitt barn. Metoden som jeg anser som best egnet for å få svar på mitt forskningsspørsmål vil i dette prosjektet bygge på en kvalitativ forskningsmetode.

Prosjektet vil videre bygge på case studie design. Denne forskningstilnærmingen anses som spesielt egnet for forskningsspørsmål med *hvor hvorfor eller hvordan*. Der hvor vi ønsker å studere her – og – nå - fenomener i det virkelige liv, og ikke kan manipulere og kontrollere variablene (Fuglseth & Skogen 2006).

I dette prosjektet har mitt mål vært å få tak i foreldrenes opplevelse av medvirkning for eget barn i prosessen overgang barnehage/skole. Oppgavens fokus er rettet mot barn med nedsatt funksjonsevne. Det er derfor ikke jakt på "den store sannheten" på området, men et ønske om å få tak i opplevelsesdimensjonen som kan bidra til nye refleksjoner og ny forståelse. Dette knytter prosjektet til et fenomenologisk perspektiv som har fokus på samspill mellom menneske og miljø (Bø 2002). For å kunne forstå foreldrenes livssituasjon og handlemåter, er det ikke nok å kartlegge konkrete ytre forhold. For å få vite noe om dette må jeg gå inn i dette og spørre hvordan foreldrene opplever sin situasjon, hvordan foreldrene i virkeligheten *opplever å medvirke i prosessen*.

Forskningsspørsmålet som jeg ønsker å få svar på ønsker jeg å belyse ved å bruke intervju som metode. Intervjuundersøkelser egner seg godt til å gi informasjon om personers opplevelser, synspunkter og selvforståelse (Thagaard 2009).

3.1. Metode for datainnsamling – det kvalitative forskningsintervju

Mitt valg av det kvalitative forskningsintervjuet som metode for datainnsamling må være gjenstand for valg. Intervjuspørsmålene skal formuleres, og hvordan skal de formuleres for å få tak i det som jeg ønsker svar på? Hvor empatisk skal min kommunikasjonsform være? osv. Rammene rundt intervjuet ser jeg for meg som følgende: Intervjuet vil ha en varighet på 1-1,5 time, tid og sted avtales med foreldrene. Under intervjuet vil jeg bruke en diktafon og notere noe. Deretter vil intervjuene bli transkribert.

Det kvalitative forskningsintervjuet vil være semistrukturert, som anses som aktuelt når temaer fra dagliglivet skal forstås ut fra intervjupersonens egne perspektiver (Kvale 2009). Det refereres videre i Kvale (2009) at denne formen for intervju søker å innhente beskrivelser av intervjupersoners livsverden, og særlig fortolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet.

Målet med prosjektet er å få innsikt i foreldrenes opplevelse. Jeg anser derfor at et semistrukturert intervju vil være hensiktsmessig for prosjektets mål. Denne intervjumetoden ligger nær opp til en samtale i dagliglivet, men har som profesjonelt intervju som formål (Kvale 2009). I utviklingen av den semistrukturerte intervjuguiden har det vært fokus på å få frem foreldrenes faktiske opplevelse vært styrende i utformingen av spørsmålene. Spørsmålene bygger på hverandre og søker å få tak i foreldrenes opplevelse av medvirkning for eget barn med nedsatt funksjonsevne i overgang barnehage/skole.

3.2. Validitet, reliabilitet, generalisering og etiske hensyn

Thagaard (2009) trekker frem validitet og reliabilitet som sentrale begreper i diskusjoner av forskningens troverdighet. Kvale (2009) hevder at innenfor kvalitativ forskning har det blant enkelte forskere vært praktisert å ignorere eller avvise spørsmål om validitet, reliabilitet og generalisering. Dette fordi det da hevdes at det kan hindre en kreativ og frigjørende kvalitativ forskning (ibid). Andre forskere derimot har tatt i bruk dagligdagse uttrykk som troverdighet, tilforlattelighet, sikkerhet og bekreftbarhet i kvalitativ forskning (ibid). Kvale (2009) velger å benytte seg av begrepene pålitelighet og gyldighet som anses som tradisjonelle begreper innenfor kvalitativ forskning.

I en kvalitativ studie med intervju som metode er det aktuelt å se om resultatene er generaliserbare. Hvis resultatene av en intervjuundersøkelse vurderes som rimelig pålitelige og gyldige, gjenstår spørsmålet om resultatene primært er av lokal interesse eller om de kan overføres til andre intervjupersoner og situasjoner (Kvale 2009:264).

Etiske hensyn handler om verdisyn og om generelle prinsipper for hva man bør gjøre. Forskerens søken etter kunnskap må ta hensyn til informantenes privatliv, men også hensynet til deres verdighet og rett til å bestemme over seg selv (Vedeler 2000).

3.2.1. Validitet

I denne sammenhengen forsøker jeg å rette kritisk søkelys på eget arbeid gjennom å se på validiteten av prosjektet.

Validitet er knyttet opp til tolkning av data og kan defineres som gyldighet av de tolkningene forskeren kommer frem til (Thagaard 2009). Begrepet validiteten kan presiseres ved å stille spørsmål om de tolkninger forsker kommer frem til, er gyldige i forhold til den virkeligheten som studeres (ibid). Kvale (2009) ser på validering av kvalitative forskningsfunn og at dette fører frem til en oppfatning av validitet som håndverksmessig kvalitet under undersøkelsen, av kontinuerlig kontroll, fremsettelse av nye spørsmål og teoretiske fortolkninger av resultatene. Validiteten vil kunne styrkes ved at intervjusituasjonen maksimalt legges til rette på informantens premisser. Det vil med andre ord si at informanten får lov til å uttrykke seg mest mulig på en fri og naturlig måte (Befring 1998).

I gjennomføringen av intervjuene hadde informantene mulighet for å velge hvor intervjuet skulle foretas, og det var satt av god tid slik at informantene ble litt trygge på meg som intervjuer først. Intervjuene hadde som mål å intervju foreldrepar. Da dette ikke var mulig å få til, ble det en av foreldre i hver familie som ble intervjuet. Faren ved å intervju bare en av foreldrene er at jeg ikke får belyst de ulike partenes opplevelse og erfaringer. Jeg opplevde allikevel at forut for intervjuet hadde det forestående intervjuet vært gjenstand for refleksjoner mellom foreldrene, da det praktisk ikke var mulighet for at begge foreldrene stilte til intervjuet.

Validitet i forhold til beskrivelser og tolkning er forsøkt ivaretatt gjennom måten transkribering og analyse er gjort. "Ideelt sett vil kvaliteten på håndverksarbeidet gi kunnskapsprodukter som i seg selv er så sterke og overbevisende at de faktisk bærer sin gyldighet i seg, i likhet med et vakkert kunstverk" (Kvale 2009:264).

Validering av mitt prosjekt vil derfor også være opp til leseren å avgjøre, hvorvidt hun eller han finner samsvar mellom mine funn og det teoretiske grunnlaget jeg har lagt til grunn for oppgaven.

Videre vil jeg rette kritisk søkelys på eget arbeid gjennom å se på reliabiliteten av prosjektet.

3.2.2. Reliabilitet

"Reliabiliteten har med forskningsresultatenes konsistens og troverdighet å gjøre" (Kvale 2009:250). Det omhandler også om resultatet kan reproduseres på andre tidspunktet av andre forskere (ibid). Forskeren må argumentere for hvordan dataene er blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen og overbevise leseren om kvaliteten på forskningen, og dermed også verdien av resultatene (Thagaard 2009).

Jeg har forsøkt å ivareta reliabiliteten gjennom intervjuene, transkriberingen og analysearbeidet, ved å støtte meg til en planlagt og gjennomtenkt intervjuguide der spørsmålene bygger på hverandre. Intervjuguiden er basert på litteraturstudier og egne refleksjoner over oppgavens tema.

Kvale (2009) hevder at for å styrke transkriberingens reliabilitet kan dette ivaretas ved at flere transkriberer samme intervju. Dette har ikke vært mulig for meg å få til i mitt prosjekt. Reliabiliteten ved transkriberingen er forsøkt ivaretatt gjennom muligheten til å lytte ut og høre på samme uttalelse flere ganger ved nedskrivning, ved benyttelse av en diktafon. Reliabiliteten ved analysearbeidet er også forsøkt ivaretatt gjennom systematisk bruk av meningsfortetting og kategorisering som fremgangsmåte.

3.2.3. Generalisering

”Hvis resultatene av en intervjuundersøkelse vurderes som rimelig pålitelige og gyldige, gjenstår spørsmålet om resultatene primært er av lokal interesse eller om de kan overføres til andre intervjupersoner og situasjoner” (Kvale 2009:264).

I dette prosjektet har jeg intervjuet et lite utvalg foreldre, og det har vært betydningsfullt for meg å få innblikk i deres opplevelse av medvirkning i overgang barnehage/skole for eget barn. Det er likevel viktig å understreke at mine informanter har formidlet sitt verdensbilde, og at deres opplevelse ikke kan generaliseres til alle foreldre generelt. På en annen side er mine informanter en del av den virkelige verden, og vil igjen gi et bilde av foreldres opplevelse av overgang barnehage/skole for eget barn med nedsatt funksjonsevne.

3.2.4. Etske hensyn

I kvalitativ forskning er relasjonen mellom forsker og informant viktig. Mitt valg av å bruke intervjuundersøkelse betegner Kvale (2009) som en moralsk undersøkelse. ”Det menneskelige samspill i intervjuet påvirker intervjupersonene, og kunnskapen som produseres i intervjuet, påvirker vårt syn på menneskets situasjon” Kvale (2009: 79-80).

Mitt ønske for dette prosjektet var et ønske om å få tak i foreldrenes egne opplevelser i prosessen overgang barnehage/skole. Det innebærer at slik som foreldrene opplever det må bli det sterkeste budskapet i prosjektet. Analysen av innsamlet data blir gjengitt så presist og fullstendig som mulig. Etske utfordringer vil også i denne sammenheng være å sikre at min analyse og bearbeiding av materialet samstemmer med det som disse foreldrene faktisk forteller.

Å invitere til dialog om overgang barnehage/skole kan både være følelsesladet og vanskelig for noen av foreldrene. Det er tre forskjellige foreldrepar med ulike barn. Hvilke forventninger og hvor de er i denne prosessen overgangen barnehage/skole vil derfor være forskjellig. Det som er felles er at det er deres opplevelse som skal undersøkes og settes ord på, dette kan utløse følelser og tanker også i ettertid av intervjuet. En viktig avklaring jeg ser i forhold til foreldrene er å tydeliggjøre at dette prosjektet ikke vil ha noen påvirkning på

nåværende eller fremtidig samarbeid med PPT. Dette fordi jeg arbeider der, og er fagpersonen i den ene kommunen. Som fagperson vil vi ofte ha større makt over andres liv enn det vi kanskje innser. Befring (1998) hevder at det vi opplever eller observerer alltid vil legge en plikt på oss, og et krav om både å kunne og ville gjøre det som er til det beste for de som er avhengig av våre kunnskaper og tjenester (ibid).

Jeg vil videre legge til grunn de forskningsetiske retningslinjer til grunn i mitt prosjekt utarbeidet av De Nasjonale Forskningsetiske komiteer (NESH, 2008) til grunn for mitt forskningsarbeid. Dette dreier seg om krav til samtykke, krav om å informere og krav om konfidensialitet. Jeg gav både muntlig og skriftlig informasjon til foreldrene. Jeg innhentet skriftlig tillatelse fra Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (se vedlegg) og skriftlig samtykkeerklæring fra alle de tre foreldrepårene. Foreldre og barn ble anonymisert i presentasjonen av funnene i prosjektet.

3.3. Forskningsspørsmål/underproblemstillinger.

Problemstillingen vil undersøkes med basis i 3 underproblemstillinger:

1. I hvilken grad opplever foreldre respekt og anerkjennelse for sin kunnskap/kompetanse om eget barn?
2. Opplever foreldrene at den kunnskapen de formidler blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?
3. Opplever foreldrene at det er viktig at de er med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

Forskingsspørsmålene som ble stilt til foreldrene er som følger:

1. Hvordan opplever dere som foreldre å møte respekt og bli tatt på alvor i forhold til kunnskap/kompetanse om eget barn?
2. Opplever dere at den informasjonen og kunnskapen dere kommer med blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan/plan på mål og tiltak for barnets opplæring?
3. Hvor viktig tror dere at det er at dere er aktivt deltagende i utformingen av denne planen?

3.4. Utvalg og utvalgsstrategi

”Kvalitative studier baserer seg på *strategiske utvalg*, det vil si at vi velger informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiver” (Thagaard 2009:55). Dette innebærer at en søker etter utvalg som er troverdige og informasjonsrike for prosjektets formål (Vedeler 2000). Utvalg av informanter i kvalitative undersøkelser blir nødvendigvis lite, det er da viktig at man finner frem til et troverdig utvalg (ibid).

Til kvalitative studier som ofte omhandler personlige og til dels et nærgående tema, kan det være vanskelig å finne personer som vil stille som informanter (Thagaard 2009). Ved bruk av en seleksjonsmåte kan vi sikre oss et utvalg av personer som er villige til å delta i undersøkelsen. Når utvalget er basert på denne fremgangsmåten kalles dette *tilgjengelighetsutvalg* (ibid). Utvalget er da strategisk i forhold at informantene representerer egenskaper som er relevant for problemstillingen, og utvalg av informanter er basert på den tilgjengelighet de har for forskeren (ibid).

I dette prosjektet er formålet å se på: *I hvilken grad opplever foreldre medvirkning for eget barn med nedsatt funksjonsevne i overgang barnehage/skole*. Det var viktig for prosjektet at jeg skaffet foreldre som informanter. Jeg hadde et ønske om å se på overgang barnehage/skole, det var derfor også viktig at disse foreldrene hadde et barn som skulle begynne på skolen høsten 2011. Prosjektet vil omhandle barn med nedsatt funksjonsevne, det var derfor viktig at det var barn som hadde nedsatt funksjonsevne og dermed ville ha behov for individuell opplæringsplan på skolen høsten 2011. Jeg valgte derfor å henvende meg til 3 kommuner gjennom pedagogisk psykologisk tjeneste. Jeg valgte den offentlige instansen fordi jeg kjenner den og fordi den er 1. Linjetjeneste mht utredning og oppfølging av barn med ulike hjelpebehov. Jeg antok derfor at tilgjengeligheten på informanter her ville være god.

3.5. Prosedyrer

Rekrutteringen av utvalget startet med en muntlig henvendelse til lederen av PPT i de 3 kommunene der jeg ba om hjelp til å innhente samtykke fra aktuelle foreldre til at de ansatte kunne formidle informantenes navn til meg. En muntlig henvendelse ble rettet til 2 foreldrepar av en fagperson på PPT, den tredje rettet jeg selv en henvendelse til.

Forespørselen til disse foreldrene var om det var mulig å sende dem et informasjonsskriv om et prosjekt som en masterstudent skulle fordype seg i. Dette var i tråd med det leder for PPT ønsket skulle gjøres. Foreldrene møtte meg med stor velvilje, og deretter ble informasjonsskriv om prosjektet sendt ut. En samtykkeerklæring ble også sendt med i dette informasjonsskrivet (se vedlegg).

3.6. Gjennomføring av intervju

Intervjuene tok fra 45min til 1 time, noe kortere tid enn jeg hadde forespeilet foreldrene. Det første intervjuet fungerte delvis som et prøveintervju, men det ble ikke nødvendig å gjøre justeringer i forhold til intervjuguiden, slik at dette intervjuet er tatt med i prosjektet.

Ett intervju ble gjennomført hjemme hos foreldrene og de to andre på foreldrenes arbeidsplass etter ønske fra foreldrene selv. Det som ble litt annerledes enn det jeg hadde tenkt i utgangspunktet var at i hvert av intervjuene var det bare den ene av foreldrene som hadde mulighet på grunn av jobb og liknende å møte på intervjuet. Allikevel følte jeg at foreldrene refererte til en felles forståelse av opplevelse av prosessen og at dette hadde blitt drøftet foreldrene imellom forut for intervjuet. Foreldrene virket forberedt og hadde tenkt igjennom temaet forut for intervjuet. Det ble lagt vekt på at det skulle være en avslappet atmosfære og at foreldrene skulle føle seg vel i intervjusituasjonen. Jeg bekreftet, nikkete, viste interesse og var bevisst på kroppsspråket og signalene som jeg sendte ut i den grad det er mulig.

Det som var felles med de tre foreldrene var at barna dette berørte hadde alle søkt og fått innvilget utsatt skolestart. Alle de involverte barna skulle egentlig begynt på skolen høsten

2010, men pga utsatt skolestart er de alle skolestartere høsten 2011. Foreldrene har dermed fått ett ekstra år på å tenke og kunne forberede seg mentalt på skolestart ett år senere.

3.7. Transkriberingen

Jeg benyttet diktafon og noterte noe underveis under intervjuet. Hvert av intervjuene ble transkribert umiddelbart etter gjennomføringen. Etter transkriberingen hørte jeg på intervjuet en gang til for å sikre at jeg hadde fått med meg alt.

Jeg startet så analysearbeidet med å benytte meg av store A5 ark der jeg tok ett og ett intervju og forsøkte å hente ut det sentrale i foreldrenes fortellinger.

Jeg forsøkte å se etter likheter og forskjeller i de tre intervjuene og knyttet dette opp mot forskningsspørsmålene.

4. Resultater

I dette kapitlet vil resultatene som kom frem i undersøkelsen bli presentert. Datamaterialet vil dessuten her bli lagt sammen med drøftingen. Resultatene som kommer frem under denne undersøkelsen ses så opp mot teorigrunnlaget som ble valgt å benytte for oppgaven. Metoden som analysedelen bygger på, er å bruke underproblemstillingene som koder og kategorier. Tanken bak dette er at disse tre spørsmålene til sammen skal gi svar på problemstillingene i oppgaven.

I kategori 4.1 vil det rettes fokus på i hvilken grad opplever foreldre respekt og anerkjennelse for kunnskap/kompetanse om eget barn?

I kategori 4.2 ønskes det å se på om foreldrene opplever at den kunnskapen de formidler blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

Til slutt vil det i kategori 4.3 er det et ønske å se om foreldrene opplever at det er viktig at de er med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

Proessen frem til selve analysen har vært en vandringsprosess uten snarvei. Mye tid har vært brukt til å tilegne seg teori, refleksjon i forhold til problemstilling, valg av metode og etiske vurderinger. Hvordan jeg skulle gjøre analysemetoden har underveis i prosessen vært gjenstand for gjentatte refleksjoner. Funnene er mine tolkninger av informantenes svar. Kvale (2009) fremhever at i en analyseform hvor man tolker underveis blir en vesentlig del av analysen "fremskyndet" til selve intervjusituasjonen. Fordelen med dette er at analysen blir enklere og dermed vil baseres på tryggere grunn (Kvale 2009). Postholm (2009) definerer analysen med å gå inn i materiale for å forsøke å forstå det som er beskrevet. En analyse som består av koding og kategorisering vil være til hjelp i leting etter et mønster eller et system som deretter gjør materialet mer oversiktlig og begripelig (ibid). For å forklare koding som analyseverktøy trekker Postholm (2009) en sammenligning med plassering av frukt i en fruktdisk. I fruktdisken kan det være pærer, plommer, epler, og appelsiner. Frukten vil mest sannsynlig ligge adskilt hver sine kurver. Hver enkelt fruktsort kan defineres som de ulike enhetene eller kodene som representeres under samlebegrepet frukt. Termen frukt som navnet på en kategori, kan sies å være mer abstrakt enn navnet på enhetene det representerer. Denne konkretiseringen leder oss til en forståelse av at kategoribegrepet vil

innebefatte ulike koder og vil derfor være mer abstrakt enn de ulike kodeordene som er direkte tilknyttet tekstmaterialet (Postholm 2009). Med denne konkretisering av analysen ble analysearbeidet sett på med nye øyne og enklere å håndtere.

Etter tre gjennomførte intervju og transkribering syntes jeg at den totale transkriberte teksten ble liten. Men ved refleksjon over valgt spørsmål for å belyse problemstillingen følte jeg at jeg allikevel at jeg hadde fått tre åpne og flotte foreldrefortellinger om deres opplevelse av prosessen overgang barnehage/skole. Med dette for øyet valgte jeg bort å ha hovedfokus på mengden og i stedet for på innholdet og den kvalitative betydningen av det som ble sagt.

Kvale (2009) hevder at forskere bør være forsiktig med transkripsjoner, da intervjuene er *levende samtaler*. For at ikke intervjuene skulle gjengis i sin helhet har det i analysen vært nødvendig å foreta en *meningsfortetting*. Med meningsfortetting legges det vekt på en forkortelse av intervjupersonenes uttalelser til kortere formuleringer (Kvale 2009). I denne oppgaven som vil bygge på en fenomenologisk forståelse vil det være viktig at meningsfortettingen får rikholdige og nyanserte beskrivelser av fenomenet som undersøkes i intervjupersonens dagligspråk (Kvale 2009). Meningsfortettingen har i seg kun det som er vesentlig av svar fra spørsmålene som ble stilt.

Intervjuet med informantene har jeg valgt å benevne med foreldre nr 1.2 og 3 for å ha oversikt og å kunne sammenlikne under hvert av forskningsspørsmålene som følger i neste kapittel. Alle de tre barna dette intervjuet berører vil benevnes med barnet i analysen for å sikre anonymiteten.

4.1. Hvordan opplever dere som foreldre å møte respekt/bli tatt på alvor i forhold til kunnskap/kompetanse om eget barn?

I denne kategorien er det ønskelig å se på hvordan foreldrene opplever å bli møtt med respekt og måler foreldrenes opplevelse av anerkjennelse i forhold til kunnskap om eget barn.

Foreldre nr 1 refererer til at mange tar det alvorlig, men at mange ikke vet om at barnet har en diagnose og at de dermed må begynne å fortelle fra begynnelsen av, og at de får spørsmål og at fagpersonene virker interessert. Foreldre 1 forteller at det er usikkert om skolen er inne for å se på internett om diagnosen. Men forteller at barnehagen har brukt internett mye for å lese om barnets diagnose. Håper at skolen også fra høsten også vil bruke internett for å skaffe seg informasjon om barnets diagnose. Informasjonsmateriell vedrørende barnets diagnose har skolen fått og foreldrene opplever at skolen har lest litt om det der.

"Jeg synes de tar det alvorlig, de spør, men vet jo ikke noe om det, de spør om det sånn sett". "Skolen skal få vite litt om barnet, men kanskje ikke elevene, men de som jobber på skolen, slik at de ansatte ikke ser på barnet som: "uff det barnet skjønner jo ingen ting" og vet du hva barnet gjorde i dag". "Jeg kan se for meg en type informasjon til alle de ansatte der jeg kunne fortelle litt om barnet mitt". "Jeg tror kanskje om vi snakker mer om barnet vårt at andre spør hvordan det går, blir engasjert og at flere ser barnet når det er ute".

Foreldre 1 forteller videre at det har vært kun ett overgangsmøte med skolen.

"På dette møtet var det egentlig ingen som visste, men opplevde at de var interessert". "Jeg fikk et veldig positivt møte med dem som førsteinntrykk".

Flere overgangsmøter hadde ikke vært ennå for foreldre nr 1. De regner også å bli inkludert senere. Foreldrene er videre opptatt av at det er helt naturlig at skolen spør om ting.

"Det skal ikke være sånn at "kan vi si dette til foreldrene, det skal ikke være sånn, vi vil gjerne vite". Vi er opptatt og ser på det som viktig av at skolen kan spørre, at vi svarer og at de får lov for oss å være med".

Foreldre 2 forteller at de opplever å bli møtt med respekt og at fagpersonene *lytter på en måte*. De opplever også at fagpersonene er nysgjerrig når de forteller om barnet sitt.

De lytter, stiller spørsmål og spør " er det sånn dere mener osv". "De har også hilst på barnet etterpå og da sier de at de kjenner han igjen på det som vi har fortalt". Vi opplever også at både vi som foreldre og de som jobber med barnet opplever barnet ganske likt". "Skolen har vært på et besøk i barnehagen for å hilse på barnet, og så skal de på ett eller to besøk til, og så skal barnet på faste besøk dit på skolen".

Foreldre 2 tror at barnet mest skal bli kjent med skolen og at barnet ikke skal inn i noen klasse. I barnehagen er barnet med i en førskolegruppe som skal begynne på skolen sammen med barnet og vil også bli kjent med dem.

"Vi opplever at skolen er veldig på det at det er vi som bestemmer, og at det er vi som tar avgjørelser". Men er samtidig opptatt av at det er greit å høre hva fagfolk sier og anbefaler. "Egentlig føler jeg at du har mer kontakt og kontroll i barnehagen". "Føler at når jeg sender barnet på skolen så blir det på en måte ut i den store verden".

Foreldre 2 refererer videre til at de ikke har hatt så veldig mye kontakt med skolen ennå, og at det var pappa som var på møte og at foreldre nr 2 har bare lest referatet.

Foreldre 3 referer til at de føler seg veldig ivaretatt.

"Jeg ønsker å gå litt tilbake i tid for å reflektere rundt det å eie prosessen selv fra starten av. Når barnet nådde alder der det ble fanget opp av lovverket skole henvendte vi oss som foreldre selv til PPT og deretter barnehabiliteringstjenesten".

Foreldrene var opptatt av å melde behovet selv slik at ikke behovet ikke ble synliggjort og påvist av andre.

"Sett i kraft at vi gjorde det ble vi på en måte møtt med den nødvendige respekten allikevel, da vi allerede hadde sett og kjent på at det var et behov". "Da tror jeg den kommer litt automatisk".

Foreldrene refererer til en opplevelse av å ha spilt godt med barnehagen som første instans og senere med habiliteringstjenesten. Det ble raskt etablert en stor ansvarsgruppe rundt

barnet med en todelt arbeidsfordeling. Foreldrene forteller at barnet har fått hjelp av støttegruppa og foreldrene har fått støtte og veiledning av habiliteringstjenesten.

4.2. Opplever dere at den informasjon/kunnskapen dere kommer med blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan/plan på mål og tiltak for barnets opplæring?

I denne kategorien måles opplevelsen av om *den faktiske informasjonen* som foreldrene kommer med blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan.

Foreldre 1 fortalte at skolen som barnet skal begynne på ikke har kommet i gang med utforming av individuell opplæringsplan enda. Men de ønsker å si noe om de erfaringene som de har fått med individuell opplæringsplan fra barnehagen.

"Erfaringene vi har fra barnehagen er positive". "Noe som står i den individuelle opplæringsplanen i barnehagen er bra men, noe synes jeg skal bort, ikke mye det meste syntes jeg var greit". "Vi oppfatter nok barnet litt forskjellig, vi ser barnet forskjellig". "Jeg er nok der at jeg ser barnet nok som et vanlig barn hjemme". "Det blir nok annerledes i barnehagen med 16 andre barn, da blir nok barnet litt annerledes".

Foreldre 1 har også tanker for individuell opplæringsplan i skolen:

"At vi er med litt da, det er viktig". "Barnets diagnose er jo noe å gå etter også, det er jo lærevansker og språkvansker". "Barnet driver med en ting i kort tid, så begynner det på noe nytt". "På skolen skal de faktisk ha norsk en time selv om de begynner enkelt, så er det jo å få barnet til å drive med det". "Sitter nok ikke mer enn 15-20min med en ting om gangen, så gjør barnet noe annet".

Foreldre 1 er videre opptatt av den sosiale kontakten med de andre elevene og frykten at barnet skal falle utenfor, ikke få venner og å få være med å leke.

"Rutinesituasjoner på skolen er vi også opptatt av som for eksempel det å kle på seg når det ringer ut, og å vite hvem barnet kan spørre om det er noe". "Det er sånne små

ting som ikke vi andre tenker på som er helt vanlig for oss". "Når det er ting som barnet skal gjøre og at det ikke blir sittende der".

Foreldre 1 trekker videre frem betydningen av en assistent som kan veilede barnet, ikke gå oppe på barnet men være i nærheten.

"Den største skrekken er mobbing og at noen skal se ned på barnet, men jeg ser vel ikke for meg det de første 3 årene heller".

Foreldre 1 avslutter med å trekke frem som sentralt at barnet trives og har det fint på skolen, og at barnet ikke er lei av å gå på skolen.

Foreldre 2 forteller at også at de må ta utgangspunkt i den individuelle opplæringsplanen fra barnehagen, da skolen ikke har begynt å skrive den ennå.

"I utformingen av den individuelle opplæringsplan i barnehagen har vi kommet med ønsker". "Egentlig føler jeg at barnehagen kjenner barnet vårt godt, så jeg har ikke trengt å føye på noe". "Vi har egentlig vært veldig fornøyd". "Barnet vårt er egentlig veldig lik både hjemme og i barnehagen, så det har vært lett for dem å bli kjent med han tror jeg".

Foreldre 2 forteller videre at barnehagen har jobbet med skoleforberedende aktiviteter som skriving, tegning og farger.

"Vi har kommet med noen ønsker og vi har opplevd at vi har blitt hørt". Når barnet vårt begynner på skolen er det jo flere ting vi er opptatt av". "Språket er det vi tenker mest på, og det å lære bokstaver, tall og telling" "Sosialt så fungerer barnet greit, er ofte midtpunktet". "Jeg er glad vi ikke sliter med sånt".

Foreldre 3 henviser til barnehagen og deres erfaringer der. En fordel som trekkes frem her er at foreldre 3 er pedagogisk utdannet selv, og at det da kan være lettere for dem.

"Det har vært en prosess der den individuelle opplæringsplanen i starten favnet alt for mye, og derfor ble veldig lite konkret". "Nå synes jeg på en måte at vi har fått spisset

den, vi spisser og spisser og synes at vi på en måte begynner å bli veldig konkrete nå". "Vi har fått den til gjennomlesning og vært med i prosessen på det vi, og fått mene noe om det". "Vi ønsker å involvere oss også og ber om å bli tatt med". "Det å få være med å bli lyttet til, og det er helt klart at vi kjenner barnet vårt veldig godt".

Foreldre 3 forteller om utfordringer som kan knyttes opp mot å lage en individuell opplæringsplan.

"Det er en utfordring å snakke så mye "negativt" om barnet ditt, historien om barnet blir stor sett preget av hva barnet ikke kan, ikke hvilket fint lite menneske som befinner seg inni der". "Det er vanskeligst det med barn er å være realistisk". "Vi ser jo en engel inni der hele tiden vi". "Jeg må si de rette tingene, så barnet ikke er bedre enn det er, det synes jeg er det vanskeligste ved det hele". "Jeg kjenner ofte når jeg innleder sånne møter når jeg presenterer barnet vårt at det er et herlig barn med et fantastisk smil og vinnende vesen med noen utfordringer".

4.3. Hvor viktig tror dere det er at er at dere er aktivt deltagende i utformingen av denne planen?

I denne kategorien er det ønskelig å se på foreldrenes opplevelse av egen medvirkning for barnets opplæring.

Foreldre 1 svarer uten betenkning på dette at:

"Det synes jeg er veldig viktig, det er det aller viktigste" Det er ikke det at vi vet alt, men at det er vi som kjenner barnet vårt best. "Det er ikke alltid vi vet hva som er best for barnet, og vi ønsker innspill", men at vil være med på det, det er viktig". "Det viktigste er å gjøre det beste for barnet, at vi er enig, at vi er på samme lag". "At ikke skolen mener noe, og vi mener helt noe annet". "At vi blir sett og hørt og inkludert er viktig".

Foreldre 1 er videre opptatt at de har hatt positive erfaringer fra barnehagen der de har hatt om den individuelle opplæringsplanen til gjennomlesning, og at det kan fortsetter slik på skolen også.

"Det er viktig at det blir møte i forhold til utformingen av den individuelle opplæringsplanen" "Jeg er jo opptatt av engasjement i forhold til mitt barn både hos kontaktlærer, spesialpedagog og assistent.

Foreldre 1 trekker frem assistenten frem som viktig:

"Det er ikke alle som har det lille ekstra".

"Vi tenker jo også på organiseringen av opplæringen og jeg tror nok barnet kommer til å ha mange egne timer". Men at barnet også får klassesilhørighet og vet at det er klassen sin". "Vi tenker jo på at de andre kan si at det er hun som pleier å være mye på grupperommet".

Foreldre 1 har tanker om at barnet får være mye i klassen med voksen hjelp, og at barnet gjør mye av det samme.

"Alt som står i den individuelle opplæringsplanen som skolen skriver nå er viktig, at vi får greie på det, og er med på å bestemme hva som skal stå der". "At vi som foreldre også får råd er viktig selv om jeg ikke er så bra på sånt".

Foreldre 2 svarer på dette spørsmålet som følgende:

"Jeg tror sånn fagmessig så har fagpersonene mest å bidra med i forhold til hvordan de skal lære barnet vårt ting". "Jeg kan si litt om hans personlighet og hva han trenger å lære og hvor det stopper opp". "Jeg tror det aller viktigste er det faglige". "Der lytter jeg veldig til de som jobber med det, men samtidig er det jeg som kjenner barnet best".

Foreldre 2 reflekterer videre om det skulle dukke opp noen problemer med å håndtere barnet på så er det de som vet dette.

Sånn fagmessig så føler jeg ikke at vi har så mye å bidra med, synes det er greit å lytte. "Det jeg tenker mest på er at barnet skal trives både sosialt med de i klassen og de som skal jobbe med barnet vårt". "Det jeg engasjerer meg mest i er at barnet vårt skal være trygg og ikke falle ut". "Sånn faglig overlater jeg det til dem som kan det". "Jeg har ikke noe å lære dem liksom". "Jeg merker om barnet mitt trives".

Forteller at barnet prøver å skrive bokstaver, er interessert i tegning men at det har vansker med å lære farger og å huske dem.

"Jeg tenker barnet vårt har lærevansker og trenger hjelp det ser jeg jo for meg men ikke i hvor stor grad". "Det er man jo når han begynner og det skal stilles krav til barnet og sånt".

Foreldre 2 forteller videre fordelen med utsatt skolestart at de har fått god tid på å forberede skolestarten.

"Vi er spente på om det står et ferdig opplegg til barnet begynner på skolen. "Neste møte vi skal på skal jeg stille mer spørsmål om skolestart".

Foreldre 2 avslutter intervjuet med tanker for barnets skolestart:

"Vi er veldig spent på starten, det er viktig at ikke barnet vårt at ikke får knekk i selvtilliten og ikke føler seg som en raring".

Foreldre 3 svarer raskt at det oppleves som veldig viktig.

"Vi har vært bevisste på og ikke trene barnet vårt i hjel, så vi har litt frihavn hjemme". "Det er viktig at vi som foreldrene får vite hvem som jobber med hva og hvordan barnet responderer på det og gir oss tilbakemeldinger". "Dette har vi god rutiner med barnehagen på nå, sms sendes både fra barnehagen og om hendelser som vi opplever som viktige for barnehagen å vite om".

I forhold til hvor delaktig de er i prosessen opplever de å være veldig delaktige. De er allikevel spente på skolestart da de vet at antall voksne pr barn dramatisk forandrer seg.

"Som foreldre er vi mest opptatt av i hvilken grad barnet vil bli inkludert av de andre barna uten å få en opplevelse av at barnet ikke strekke til og være dum og bli en sånn einstøing gående med en voksen ved siden av seg".

Erfaringen som foreldrene har fra lokalskolen er at det er en hyggelig skole, de ansatte hilser og spør hvor de skal. At skolen er hyggelig gir foreldrene en god opplevelse.

"På skolen er det ikke kommet i gang med å utarbeide individuell opplæringsplan enda, men vi ser for oss at vi involverer oss der også". "Jeg tror det er viktig at man

involverer seg så godt som man kan, så jeg kan forstå foreldre som synes det er vanskelig å ha med autoritære personer som ikler seg roller i dette systemet, må finne dette ganske krevende”.

Foreldre 3 avslutter intervjuet med tanker i forhold til skolen.

”Det blir nok ikke at det blir så fryktelige store forandringer tenker jeg, det blir vel bare å finne en tilpasning av hva vi kan være aktive på der. At vi tar det initiativet er viktig tror jeg”.

4.4. Oppsummering

I den første kategorien er det ønskelig å se hvordan foreldrene opplever å bli møtt med respekt og dermed måle foreldrenes opplevelse av anerkjennelse i forhold til kunnskap om eget barn. Alle informantene refererer til at fagpersonene *virker interessert* og opplever at *de tar det alvorlig*.

I den andre kategorien er det ønskelig å måle opplevelsen av om *den faktiske informasjonen* som foreldrene kommer med blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan. Alle informantene refererer til at det ikke har kommet i gang med utarbeidelse av den individuelle opplæringsplanen på skolen ennå og at de faktisk ikke vet ennå om den kunnskapen om barnet som de formidler faktisk blir tatt med i utarbeidelsen av barnets individuelle opplæringsplan. Men alle foreldrene henviser til positive opplevelser i forhold til dette fra barnehagen.

I den tredje kategorien er det ønskelig å se på foreldrenes opplevelse av seg selv som en viktig bidragsyter i forhold til utarbeidelsen av barnets individuelle opplæringsplan. Hvordan foreldrene opplever dette er noe ulikt. To av foreldrene mente at dette var *veldig viktig*. En av foreldrene så på sin rolle som litt annerledes og anså seg som best bidragsyter i forhold til barnets personlighet og håndtering i forhold til denne.

5. Drøfting

Jeg vil her ta for meg prosjektets funn. Min problemstilling er som kjent:

I hvilken grad opplever foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne medvirkning for i overgang barnehage/skole.

Det velges å drøfte funn som belyser:

- 1) I hvilken grad opplever foreldre respekt og anerkjennelse for kunnskap/kompetanse om eget barn?
- 2) Opplever foreldrene at den kunnskapen de formidler blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?
- 3) Opplever foreldrene at det er viktig at de er med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

Funnene drøftes så opp mot teorien. Avslutningsvis ses drøftingen og funn opp mot min problemstilling, og deretter sier jeg noe om tanker jeg har gjort meg om veien videre for forskning på området.

5.1. I hvilken grad opplever foreldre respekt og anerkjennelse for kunnskap/kompetanse om eget barn

I denne kategorien er det fokus på om foreldrene opplever respekt og anerkjennelse i forhold til kunnskap om eget barn.

Foreldre 1 forteller at mange tar det alvorlig. Videre at mange ikke vet om barnets diagnose og derfor må foreldrene fortelle ting fra begynnelsen av. Foreldrene får spørsmål om barnet. Fagpersonene virker interessert i barnet. Foreldre 1 er også usikker på om skolen er inne på nettet for å undersøke vedrørende barnets diagnose. Samtidig referer foreldre 1 om et positivt førsteinntrykk fra det første samarbeidsmøtet med skolen. De ønsker å bli involvert og anser det som helt naturlig at skolen stiller dem som foreldre spørsmål vedrørende barnet.

Foreldre 2 forteller også om opplevelsen av å bli møtt med respekt, og refererer videre av en opplevelse av at fagpersonene "lytter på en måte". Fagpersonene er nysgjerrige på barnet i positiv forstand. Etter å ha møtt barnet forteller skolen at de gjenkjenner barnet ut fra foreldrenes beskrivelse. Foreldre 2 forteller også at de opplever at skolen gir foreldrene tydelig beskjed om at det er de som foreldre som tar avgjørelser og bestemmer.

Foreldre 3 opplever at de føler seg veldig ivaretatt i forhold til å bli møtt med respekt og tatt på alvor i forhold til kunnskap om eget barn. Det reflekteres her om at foreldrene har vært opptatt av å eie denne prosessen selv. De har meldt behovet selv slik at behovet ikke ble synliggjort og påvist av andre.

"Siden vi meldte behovet selv ble vi på en måte møtt med den nødvendige respekten da vi allerede hadde sett og kjent på at det var et behov".

Alle disse 3 foreldrene sitter med stor kunnskap og innsikt i forhold til eget barn. De 3 foreldrene har en felles referanse til barnehagen som de har positive opplevelser i forhold til. Foreldrene står nå overfor en overgang en ny arena som barnet deres skal skape en ny hverdag i. Foreldre 2 sier det på denne måten: "Føler når jeg sender barnet på skolen så blir det på en måte ut i den store verden". Det er tre ulike foreldre med hver sin historie som allikevel kan sies å ha noen felles opplevelser. Alle de tre foreldrene forteller at de opplever å bli møtt med respekt og bli lyttet til. I forhold til kunnskap om eget barn reflekteres det rundt at her er det noe tvil.

Måleredskapet som foreldrene kan måle grad av opplevelse av respekt og kunnskap for eget barn skjer i møte med fagpersonene som har sin arbeidsplass der. Det er vel ingen som er bedre egnet enn foreldre selv til å gjennomskue om fagpersoner møter dårlig forberedt på et møte. Å oppleve å bli møtt med respekt som foreldre handler heller ikke bare om å møte foreldrene, men i hvilken grad foreldrene opplever at barnet blir møtt med respekt. Det kan være hvordan fagpersonene omtaler barnet, reflekterer rundt at hvert barn er unikt og ikke fremstår som en fagperson som kan og vet alt. Foreldre 3 uttaler selv at det er knyttet opp utfordringer for foreldre å delta på møter rundt eget barn og som fagperson er det viktig å være bevisst på dette og legge seg sitatet fra foreldre 3 på minnet.

”Vi ser jo en engel inni der hele tiden vi”. ”Jeg må si de rette tingene, så barnet ikke er bedre enn det er, det synes jeg er det vanskeligste ved det hele”. ”Jeg kjenner ofte når jeg innleder sånne møter når jeg presenterer barnet vårt at det er et herlig barn med et fantastisk smil og vinnende vesen med noen utfordringer”.

Bø (2002) er opptatt at foreldre er ulike og kan ha en annen forståelse og opplevelse enn fagpersonene rundt barnet. Hun er opptatt av at opplevelsen av barnet bestemmes ikke bare av hvem barnet er, det har også med å gjøre hvem foreldrene selv er. Det kan for noen foreldre være lettere å se positive trekk ved et barn, andre foreldre derimot kan hefte seg ved problemer. Bø (2002) trekker frem at hvordan man opplever en situasjon alltid er viktig. Bø (2002) har i sin modell pekt på uttrykkene ”indre og ytre vilkår for foreldreskap” som sentrale begreper. I indre vilkår for foreldreskap tenker hun på den enkelte foreldres opplevelse av seg selv og sin situasjon Hun trekker frem *mening, innflytelse og støtte* som sentrale begreper. Jeg ser på begrepet mening som sentralt under dette området der foreldrenes opplevelse av anerkjennelse, respekt for egen kompetanse skal måles. I begrepet *mening* legger Bø (2002) vekt på at dette har med forståelighet, det å forstå sammenhenger, ha bevissthet og engasjement om hva en ønsker å oppnå og tanker om hvorfor en bestemt innsats er viktig.

Foreldrene som var mine informanter hadde klare tanker om hva som var viktig for sitt barn på skolen. Foreldre 1 fortalte at ikke så mange visste om barnets diagnose. Videre at den kunnskap som de har om eget barn er viktig for skolen å vite om, for å kunne gi barnet et godt skoletilbud. Foreldre 2 forteller om en felles forståelse av barnet både hjemme og i barnehagen. De har klare tanker om at det bør jobbes med språket, bokstaver og tall. Foreldre 3 opplever det som positivt at de som foreldre har hatt et eieforhold til prosessen selv slik at de på denne måten har hatt et klart mål i forhold til denne innsatsen. Bø (2002) fremhever at en grunnleggende tro på at foreldre vil og kan, og det at det er de som kjenner barnet sitt best bør være styrende i vårt møte med foreldrene. Det bringer oss videre inn i tenkningen til Noddings (1997) som ser på omsorgsbegrepet i møte med foreldrene.

Noddings (1997) fremhever at det ikke finnes noen oppskrift på omsorg og at etiske overveielser må ses i interaksjon med dem som berøres. Det er ulike foreldre, med ulike barn som befinner seg på ulikt sted både i forhold til barnet og ny arena. Som foreldre er de

aller fleste i en sorgprosess som for mange vil vare livet ut. Det å stå overfor en overgang med barnet kan for noen foreldre aktivere sorgen og gi den ulike uttrykk. Foreldre 1 forteller at det er ikke mange som vet om barnets diagnose, men at de nå må involvere flere slik at barnet kan møtes på en god måte. Med at de nå må fortelle om diagnosen flere ganger, kan også bidra til at dette kan oppleves som en sorg hos foreldrene.

Noddings (1997) trekker frem etiske overveieleser som må gjøres i interaksjon med foreldrene og at det er viktig å stille seg spørsmål som: "Hva er det egentlig disse foreldrene har behov for?". Det fremheves videre at det er viktig å være i dialog og prosess med foreldrene, og ikke nødvendigvis å finne sannheten.

I dette forskningsspørsmålet er det kategorisert at det er ønskelig å måle foreldrenes opplevelse av anerkjennelse i forhold til kunnskap/kompetanse i forhold til eget barn. Noddings (1997) beskriver anerkjennelse som å finne frem til det beste hos vedkommende og oppmuntre utviklingen av det. Videre at anerkjennelse forutsetter tillit og kontinuitet. Kontinuitet fremheves som viktig fordi vi trenger kunnskap om den andre. Tillit er nødvendig dersom omsorgsgiveren vil ha troverdighet, og som grunnlag for å søke et godtakbart motiv.

Alle de tre foreldrene forteller om at samarbeidsmøter med skolen har påbegynt. Foreldre 1 forteller om et godt førsteinntrykk på det første møtet. Foreldre 2 forteller at det har vært et møte som en av foreldrene deltok på. Foreldre 1 reflekterer rundt en usikkerhet vedrørende grad av anerkjennelse. Det kommer utsagn som "*mange tar det alvorlig*", "*fagfolk virker interessert*". Foreldre 2 reflekterer også en usikkerhet knyttet opp til anerkjennelse. Foreldre 2 forteller at fagpersonene "*lytter på en måte*". Derimot forteller foreldre 2 at de opplever anerkjennelse i forhold til at den kunnskapen de har gitt om barnet i forkant av skolens møte med barnet. Skolen kunne i etterkant bekrefte at de kjente barnet godt igjen i foreldrenes beskrivelse. Foreldre 3 forteller om en større hyppighet av møter og at de har kommet godt i gang. Refererer også til at de opplever anerkjennelse i forhold til kunnskap om eget barn.

5.2. Opplever foreldrene at den kunnskapen/kompetansen som de formidler blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

I denne kategorien måles opplevelsen av om *den faktiske informasjonen* som foreldrene kommer med blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan.

Det som kommer frem under dette spørsmålet er at alle foreldrene har en felles referanse med at skolen ikke har påbegynt arbeidet med utforming av den individuell opplæringsplan enda. Det blir derfor vanskelig for alle de tre foreldrene å svare på dette spørsmålet. Alle de tre foreldrene reflekterer allikevel over at de alle har vært fornøyd med å ha medvirket med barnehagens individuelle opplæringsplan arbeid. Foreldrene har alle tanker om den individuelle opplæringsplanen i skolen og hva den bør favne.

Foreldre 1 fremhever at de som foreldre får være med på dette arbeidet er viktig for dem. De tenker videre at barnets diagnose i stor grad kan være retningsgivende for utarbeidelsen av den individuelle opplæringsplanen. Å se barnet og hva det har behov for hjelp til av selvhjelpsferdigheter, spesifikke vansker og sosial fungering sammen med andre barn trekkes frem som sentralt i forhold til individuelle opplæringsplanens innhold. Å trives, ha det fint og ikke være lei anses også som viktig for foreldre 1.

Foreldre 2 er opptatt av at et godt samarbeid og mener at en felles forståelse av barnet er et viktig fundament i utarbeidelsen av barnets individuelle opplæringsplan.

Foreldre 3 forteller om deres opplevelse av å være med i arbeidet med den individuelle opplæringsplanen.

Det er en utfordring å snakke så mye "negativt" om barnet ditt, historien om barnet blir stor sett preget av hva barnet ikke kan, ikke hvilket fint lite menneske som befinner seg inni der".

Innenfor dette området måles det om den faktiske informasjonen som foreldrene kommer med blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan. Betydningen av dette trekker Bø (2002) frem i sin modell for indre og ytre vilkår for foreldreskap. Sentralt begrep her blir *innflytelse* som defineres som opplevelsen av at en kan se frukter av det en gjør, at det betyr noe, at en kan påvirke egen og barnets situasjon og utvikling. Den felles

opplevelsen mine informanter hadde var at skolen ikke hadde kommet i gang med å jobbe med utforming av den individuelle opplæringsplanen enda. De hadde derimot en opplevelse av at i barnehagen hadde de opplevd at informasjonen de kom med var viktig for utformingen av den.

Foreldrene hadde også klare tanker om hva den individuelle opplæringsplanen på skolen burde favne. Bø (2002) trekker frem betydningen av om foreldre faktisk opplever at det de gjør for barnet i overgangsprosessen er viktig vil dermed fremme foreldrenes engasjement. Opplevelsen av å ha innflytelse ligger nær det å ha tro på egen kompetanse. Troen vokser ut av et godt selvbilde og er viktig for å oppleve mestring (ibid). Foreldrene refererer til en positiv erfaring fra barnehagen som de håper videreføres til skolen. Informantene har da om man støtter seg til Bø (2002) fått en opplevelse av å hatt innflytelse i forhold til eget barn på et tidligere tidspunkt. Bø (2002) refererer til Antonovskys i sitt arbeid som var opptatt av å se på hva som får foreldre til å utvikle mestringsevne.

Antonovskys (2000) teori om salutogenese søker etter å identifisere helsebringende faktorer ved menneskelig fungering. Han hevder videre at å bli utsatt for stress fører til spenninger som må håndteres, hvis ikke kan disse spenningene føre at sykdom, helse eller noe i mellom avhengig av hvor godt personen håndterer spenningene. Foreldre 3 forteller at det ikke alltid er så lett å bare fortelle om alle utfordringene som barnet har. Foreldrene befinner seg i en fase der de har mange spørsmål og mye uvisshet i forhold til hvordan det skal bli for barnet å begynne på skolen. Antonovskys (2000) var opptatt av hva som var til stede hos de menneskene som tross en vanskelig situasjon så ut til å utvikle mestringsevne. Disse grunnforutsetningene kalte han *begripelighet, håndterbarhet og meningsfylthet*. Disse grunnforutsetningene bygger også på Bø (2002) sin modell på med den samme grunntanken. Dette fører oss over til det siste forskningsspørsmålet:

5.3. Opplever foreldrene at det er viktig at de er med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

I denne kategorien måles det om foreldrene opplever at det er viktig at de er med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan.

Foreldre nr 1 og 3 svarer raskt at dette ser de på som veldig viktig. Foreldre 2 ser sin rolle litt annerledes. Det er tre foreldre som har tanker og håp for sitt barn og hva den individuelle opplæringsplanen bør favne.

Foreldre 1 er opptatt av at det er de som kjenner barnet sitt best, men at de ønsker innspill. De er videre opptatt av at de skal spille på samme lag som skolen. Anser at de blir sett og inkludert som meget viktig. De har videre et ønske om å forsette i barnehagens ånd med at de får den individuelle opplæringsplanen hjem til gjennomlesning. Foreldre 1 er opptatt av organiseringen i den individuelle opplæringsplanen, at en del av spesialundervisningen foregår i klassen, slik at barnet opplever klassetilhørighet. De håper videre at med å gi skolen nok informasjon så vil det kunne hindre en oppfattelse av at andre ser ned på barnet og sier

"Vi er opptatt av at skolen skal få nok informasjon slik at ikke de på skolen tenker og sier at: "vet du hva barnet gjorde i dag osv".

"Alt som står i den individuelle opplæringsplanen som skrives nå er veldig viktig".

Foreldre 2 ser sin rolle litt annerledes i forhold til å være aktivt deltagende i utformingen av den individuelle opplæringsplanen. I forhold til det fagmessige så opplever foreldre 2 at fagpersonene har mer å bidra med. De som foreldre kan derimot stille opp når det gjelder barnets personlighet og om det skulle stoppe opp for barnet. At barnet skal trives og være en del av klassen er også sentralt hos foreldre 2. Det ligger også en usikkerhet der med hensyn til hvor store lærevansker som barnet vil ha på skolen. Som foreldre 1 er de også opptatt av at barnet ikke skal få knekk i selvtilliten og føle seg som en "raring".

Foreldre 3 svarer raskt som foreldre 1 at de anser det som meget viktig at de er aktivt deltagende i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan. Foreldre 3 forteller at de er opptatt av å få lignende tilbakemeldinger som barnehagen gir foreldrene pr. i dag. Både i forhold til hvordan det går, og hvordan barnet responderer på tiltak som igangsettes.

Foreldre 3 er som de andre to foreldrene engstelig for at barnet skal oppleve å ikke strekke til og oppleves som en einstøing av de andre på skolen.

I Antonovskys (2000) salutogene tilnærming er det fokus på ressurser og krefter som gjør oss i stand til å finne løsninger på problemer og se etter muligheter. Alle de tre foreldrene signaliserer at de opplever at de har noe å bidra med som foreldre. Antonovsky (2000) retter fokus på tre komponenter han mente var til stede hos mennesker som så ut til å utvikle mestringsevne på tross av at de var i en vanskelig situasjon. Det å ha et barn med nedsatt funksjonsevne kan klart defineres i forhold til å ha noen flere utfordringer enn andre foreldre med funksjonsfriske barn. Barnet med nedsatt funksjonsevne står overfor en overgang som i seg selv kan være en utfordring. Alle de tre foreldrene forteller om mange "baller" i luften som er knyttet opp mot usikkerhet for hvordan det skal gå med barnet på skolen.

Antonovskys (2000) tre komponenter som han kaller begripelighet, håndterbarhet og meningsfylthet og i hvilken grad disse kan settes i relasjon i forhold til spørsmålet i denne kategorien.

Begripelighet legger vekt på å gjøre indre og ytre stimuli fornuftige og håndterbare. Det legges vekt på at foreldre som har høy grad av begripelighet vil streve mot å gjøre disse situasjonene som er knyttet til overgang barnehage/skole håndterbare. En positiv tro på at det skal ordne seg for barnet på skolen.

Håndterbarhet innebærer personens/foreldrenes evne og mulighet til å mobilisere egne ressurser i det sosiale nettverket. Opplever foreldrene som i forskningsspørsmål 4.1 respekt og blir tatt på alvor i forhold til kunnskap om eget barn, vil foreldrene ha tro på at de som foreldre er viktig og oppleve situasjonen/overgangen som håndterbar. Foreldrenes opplevelse av om de utfordringene de stilles overfor med overgangen barnehagen/skole er håndterbare i forhold til de ressursene den enkelte foreldre har, vil dermed kunne påvirke den enkelte foreldres opplevelse av håndterbarhet. For mobilisering av ressurser i det sosiale nettverket kan også opplevelsen av medvirkning av prosessen påvirke om foreldrene kommer med forslag og opplever at deres stemme blir hørt.

Meningsfullhet Det legges her vekt på å være delaktig, og medvirke i prosessen overgang barnehage/skole. Opplever foreldrene medvirkning og at de har noe å bidra med, vil de også

mest sannsynlig oppleve at det er verdt å investere tid på og dermed være mer delaktige i prosessen overgang barnehage/skole.

Bø (2002) trekker frem i det siste punktet i sin modell *støtte* som viktig. I dette begrepet legges opplevelsen av å være sosialt trygg og forankret, det å vite at det er andre mennesker som bryr seg og kan hjelpe om det trengs. Det er sammenfallende med begrepet som Antonovsky (2000) betegner som overkommelighet, en opplevelse av at det fins tilgang på ressurser som er tilstrekkelig til å mestre og overkomme de krav og belastninger som man møter (ibid). Bø (2002) fremhever at det kan være ulike former for støtte som foreldrene kan ha behov for. Det kan være *emosjonell støtte*, bli vist sympati, opplevelse av verdsettelse. *Instrumentell støtte* kan være å få praktisk hjelp av andre. *Informativ støtte* med å få kunnskap, innsikt og ferdigheter gjennom andre. *Vurderingsstøtte* med vurdering av egen atferd og hjelp til å vurdere å løse problemer. *Materiell støtte* med en visshet at du er økonomisk trygg og kan få hjelp i en krise. Alle disse punktene over støtter det som Bø (2002) trekker frem synes å være støttende elementer som kan trekkes inn i alle områdene i underproblemstillingene.

5.4. Refleksjoner etter ferdig intervju med foreldrene:

Intervjuene ble tatt tidlig i prosessen i forbindelse med overgang barnehage/skole og kan derfor ha påvirket svarene som jeg fikk.

Det som var felles for informantene var at de hadde fått innvilget utsatt skolestart for sine barn, dvs. at alle barna skulle egentlig begynt på skolen høsten 2010.

Prosesen starter slik jeg ser på det når foreldrene opplever at de har et "annerledes" barn. Under intervjuet opplevde jeg at det kan være litt vanskelig for foreldrene å dra et skille til å fokusere ensidig på overgangsprosessen. Foreldre nr 3 forteller at han må gå litt tilbake i tid først, og at han ser en sammenheng mellom det å eie prosessen selv og å få den respekten som de selv føler at de blir vist i dag.

Overgangsprosessen var i følge foreldrene i startgruppen, slik at knyttet mye av sine erfaringer til barnehagen i forhold til spørsmålene de ble spurt om. Jeg opplevde på tross av dette allikevel at jeg fikk svar på spørsmålene som jeg stilte. Det ble også gode refleksjoner rundt kunnskap om eget barn og tanker om hva som de anså som viktig for sitt barn. Ønsker forventninger og håp signaliserte alle foreldrene klart i forhold til skolestart. Etter gjennomført intervju opplevde jeg at dette skapte en større bevissthet hos foreldrene i forhold til *opplevelse av prosessen i overgang barnehage skole*, og at det var viktig å fange opp deres stemme.

5.5. Svar på problemstilling

Problemstillingen for denne oppgaven er:

I hvilken grad opplever foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne medvirkning i overgang barnehage/skole.

Underproblemstillingene bygger på hverandre og skal gi svar på oppgavens problemstilling.

Disse underproblemstillingene ble også benyttet som kategorier i analysen.

Med dette som utgangspunkt ser jeg at jeg har fått følgende svar på min problemstilling:

1. I hvilken grad opplever foreldre respekt og anerkjennelse for kunnskap/kompetanse om eget barn?

Det ser ut til at foreldre opplever at de anerkjennes og opplever respekt for egen kompetanse, men det fremkommer også noe usikkerhet knyttet opp mot dette. Det som fremkommer hos alle informantene var at overgangsmøtene ikke var kommet så godt i gang ennå. Informantene henviser til erfaring fra barnehagen, og har liten erfaring fra møter med

skolen. Utsagn under intervjuet som *mange tar det alvorlig, lytter på en måte og virker interessert* er noen av utsagnene informantene trekker frem. Informantene hadde derimot en felles referanse: *det første møtet med skolen*. Alle informantene hadde formidlet sin kunnskap om barnet til skolen, de hadde deretter ikke flere skolemøter å referere til.

2. Opplever foreldrene at den kunnskapen de formidler blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

På denne neste underproblemstillingen kunne informantene ikke referere til skolen. Alle informantene fortalte at skolen ikke har startet med å utarbeide individuell opplæringsplan ennå. Foreldrene refererer til gode erfaringer fra barnehagen som de håper overføres til skolen. Ut fra mine funn ser det ut til at det var vanskelig for mine informanter å gi et konkret svar på dette, som deretter kunne gi meg svar på denne underproblemstillingen.

3. Opplever foreldrene at det er viktig at de er med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

To av informantene ser på det som veldig viktig at de er deltagende. En av informantene mener at i forhold til det fagmessige har fagfolk mer å bidra med, men kunnskap om barnet kan de som foreldre mer om.

Det konkluderes med: *Foreldrene opplever høy grad av respekt i forhold til kunnskap om eget barn. Videre at de anser seg selv som viktige i forhold til formidling av kunnskap om barnet og barnets egenart i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan.*

Funnene kan på bakgrunn av undersøkelsens utvalg ikke generaliseres, men ses som tendenser av foreldrenes opplevelse av medvirkning for eget barn i overgang barnehage/skole.

5.6. Veien videre

Det ser ut til å være flere, slik jeg ser det innenfor området overgang barnehage/skole. Ved mitt valg i forhold til dette prosjektet ønsket jeg å rette fokus på foreldre perspektivet. På vei i min søken etter tidligere prosjekter og forskning på området har jeg funnet noen prosjekter og spennende forskning på området. Veien kunne vært gjort bredere ved også å kunne fanget opp barnas stemme i denne prosessen. Det hadde blitt en oppgave med en annen vinkling der forventning mot den forestående skolestarten kunne vært aktuell. Barnas stemme har jeg derimot ikke funnet noe om i forhold til tidligere forskning eller prosjekter innenfor dette området. Foreldrene i dette prosjektet var tidlig i overgangsprosessen, og det var derfor vanskelig for dem å kunne svare på spørsmål som de ikke hadde erfart ennå. Et konkret prosjekt jeg tenker kunne vært interessant å videreføre er å se på hvordan informantene etter ett år på skolen med sitt barn opplever at den kunnskapen de hadde formidlet faktisk ble tatt med i barnets individuelle opplæringsplan.

Litteratur

Alvestad, M, & Berge, A. (2007). Å bygge bro mellom barnehage og skole. I: Moser, T & Røthle (red.) *Ny rammeplan – ny barnehagepedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Andresen, R. (red.)(2000). *Fellesskap og sammenhenger- yrkeshjelpere i grupper, nettverk og organisasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Arnesen, AL. (2004). *Det pedagogiske nærvær. Inkludering i møte med elevmangfold*. Oslo: Abstrakt forlag AS.

Arnesen, AL. (2003). De "sårbare barna og de "farlige kategoriene". I: Befring, E. (red) *Sosiale og emosjonelle vansker hos barn – problemer utfordringer og muligheter*. Barn i Norge 2003. Årsrapport om barn og unges psykiske helse. Voksne for barn, 51-59.

Antonovsky, A. (1991). *Helsans mysterium*. Stockholm: Natur og kultur.

Antonovsky, A. (2000). *Helbredets mysterium*. København: Hans Reizels forlag.

Befring, E. (1998). *Forskningsmetode og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Befring, E. (2008). *Spesialpedagogikk: problemområder, perspektiver og tilnærminger*. I: Edvard Befring og Reidun Tangen, (red.) *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelens Akademiske forlag.

Bø, I. (2002). *Foreldre og fagfolk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dalen, M, Sætersdal, B, Tangen, R. Foreldresamarbeid om opplæring av barn og unge med spesielle behov. I: Edvard Befring og Reidun Tangen, (red.) *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelens Akademiske forlag.

Dolva, AS & Aalandslid, M. (red.) (2006). *Skolestart med muligheter. Om overgangen fra barnehage til skole for barn med Down syndrom*. Bergen: Skauge forlag.

Fuglseth, K. & Skogen, K. (red.) (2006). *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk Design og metode*. Oslo: Cappelens Akademiske Forlag.

Glaser, V. (2007). Rett til medvirkning for barn med nedsatt funksjonsevne. I: *En barnehage for alle*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gjærum, B, Berit Grøhold, Hilchen Sommerschild. (red.) (1998). Er barnet mitt annerledes? Mestring som mulighet ved utredning av barn og familier. I: Gjærum, B, Grøhold, B, Sommerschild, H. *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. Oslo: Tano Aschehoug.

Haugen, R.(red.) (2000). *Barn og unges læringsmiljø. Fra enkeltindivider til medlem av et flerkulturelt fellesskap*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Johannessen, E, Kokkersvold ,E, Vedeler, L. (2001). *Rådgivning. Tradisjoner, teoretiske perspektiver og praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Kvale, S og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kunnskapsdepartementet (1998). Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa. (Opplæringsloven) Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Kunnskapsdepartementet (2008). *Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenhenger mellom barnehage og skole*. Veileder. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Kunnskapsdepartementet (2008-2009). St.meld. nr.41. *Kvalitet i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Kunnskapsdepartementet (2010-2011). St. melding nr 18. *Læring og fellesskap. Tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Lassen, L, M. (2002). *Rådgivning. Kunsten å hjelpe*. Oslo: Universitetsforlaget.

Løge, IK, Bø, I, Omdal, H og Thorsen, A.A. (2003). *Hva skjer ved overgangen barnehage skole? Tverrfaglig samarbeid rundt skolestart- teori og evaluering*. Stavanger: Høyskolen i Stavanger, Senter for atferdsforskning.

Lund, T & Haug, R. (2006). *Forskningsprosessen*. Oslo: Unipub forlag

- Moser, T & Røthle, M. (2007). *Ny rammeplan – ny barnehagepedagogikk?* Oslo: Universitetsforlaget.
- NESH (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humanoria, juss og teologi*. Oslo: Forskningsetiske komiteer.
- Noddings, N. (1997). *Pedagogisk filosofi*. Oslo: Gyldendal.
- Nordahl, T. (2007). *Hjem og skole Hvordan skape et bedre samarbeid?* Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 2001:22 *Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmede barrierer*.
- NOU 2009:18 *Rett til læring*.
- Pianta, R, C, & Kraft- Sayre, M. (2003). *Successful Kindergarten Transition. Your Guide to Connecting Children, Families, & Schools*. Baltimore: Brooks Publishing Co.
- Postholm, MB. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Postholm, MB & Moen, T. (2009). *Forsknings- og utviklingsarbeid i skolen. En metodebok for lærere studenter og forskere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sommerschild, (red.) Gjærum, B, Berit Grøhold, (1998). *Mestring som styrende begrep*. I: Gjærum, B, Grøhold, B, Sommerschild, H.(red.) *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Sætersdal, B.(2005). *Foreldrepoesi. Diktsamling Modum Bad Samlivssenteret*.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Vedeler, L. (2000). *Observasjonsforskning i pedagogiske fag. En innføring i bruk av metode*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Wendelborg, C. (2010). *Barrierer mot deltagelse Familier med barn og unge med nedsatt funksjonsevne. Mangfold og inkludering*. NTNU Samfunnsforskning AS.

Wormnes, B, Manger, T. (2005) *Motivasjon og mestring. Veier til effektiv bruk av egne ressurser*. Bergen: Fagbokforlaget.

Vedlegg 1

Problemstilling, underproblemstillinger og forskningsspørsmål

Problemstilling:

I hvilken grad opplever foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne medvirkning i overgang barnehage/skole?

En kvalitativ studie med utgangspunkt i foreldreperspektivet.

Jeg vil forsøke å nærme meg og få svar på problemstillingen med følgende underproblemstillinger:

1. I hvilken grad opplever foreldre respekt og anerkjennelse for kunnskap/kompetanse om eget barn?
2. Opplever foreldrene at den kunnskapen de formidler blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?
3. Opplever foreldrene at det er viktig at de er med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan?

Forskningsspørsmålene som ble stilt til foreldrene er som følger:

1. Hvordan opplever dere som foreldre å møte respekt og bli tatt på alvor i forhold til kunnskap/kompetanse om eget barn?
2. Opplever dere at den informasjonen og kunnskapen dere kommer med blir tatt med i utformingen av barnets individuelle opplæringsplan/plan på mål og tiltak for barnets opplæring?
3. Hvor viktig tror dere at det er at dere er aktivt deltagende i utformingen av denne planen?

Vedlegg 2

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Halden Havnøys gate 29
N-5007 Bergen
Norge
Tel: +47 55 58 21 17
Fak: +47 55 58 26 90
www.nsd.uib.no
Orgnr: 085 521 824

Hans Petter Wille
Avdeling for lærerutdanning
Høgskolen i Østfold
Remmen
1757 HALDEN

Vår dato: 06.11.2010

Vår ref: 254727/10SL

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 08.11.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25472	Overgang barnslags/ skole. Forståelse og oppfølging av medvirkning i prosessen
Behandlingsansvarlig	Høgskolen i Østfold, med institusjonens avvikle leder
Utgitt ansvarlig	Hans Petter Wille
Student	Hege Støten

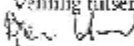
Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

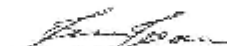
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år, dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Juni Skjold Lexau

Kontaktperson: Juni Skjold Lexau tlf: 55 58 26 35
Vedlegg: Prosjektvurdering
✓ Kopi: Hege Støten, Åsvingen 21, 1890 RAKKESTAD

Arbeidsdatabasen / Avner@NSD

NSD: NSD, Havnøys gate 29, Tordenskjoldtårnet, 5016 Bergen, Tel: +47 55 58 21 17, mail@nsd.no
NSD@NSD.NO, NSD, Havnøys gate 29, Tordenskjoldtårnet, 5016 Bergen, Tel: +47 55 58 26 90, www.nsd.uib.no
NSD@NSD.NO, NSD, Havnøys gate 29, 5016 Bergen, Tel: +47 55 58 21 17, mail@nsd.uib.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 25472

Det tas høyde for at det behandles sensitive personopplysninger om barnets helse (jf. pol § 2 nr 8 bokstav c).

Formålet med prosjektet er å undersøke i hvilken grad foreldre opplever medvirkning for eget barn i overgangen mellom barnehage og skole.

Utvalget består av tre foreldrepar (6 personer) som har barn med behov for individuell opplæringsplan når de begynner på skolen. Førstegangskontakt med utvalget opprettes via PPT. Utvalget informeres skriftlig om prosjektet (jf. informasjonsskriv mottatt 8.11.2010) og samtykker muntlig og/eller skriftlig til deltakelse.

Opplysningene samles inn gjennom personlig intervju. Det tas høyde for at det behandles direkte personidentifiserende opplysninger i prosjektet, siden utvalget samtykker per e-post. Det tas videre høyde for at det under intervjuet kan framkomme indirekte personidentifiserende opplysninger om foreldre og/eller barn. Det vil videre bli benyttet lydopptak under intervjuet, men opptakene vil ikke bli behandlet som lydfiler på pc, minnepenn eller eksternt harddisk.

Datamaterialet anonymiseres senest ved prosjektslutt, 20.06.2011, ved at lydopptak og direkte personidentifiserende opplysninger slettes, mens indirekte personidentifiserende opplysninger slettes eller grovkategoriseres på en slik måte at enkeltpersoner ikke kan gjenkjennes.

Vedlegg 3

Hege Støten

Åssvingen 21

1890 Rakkestad hegstoet@online.no tlf.p:41903006 j: 69845920

NN

Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjekt om overgang barnehage/skole.

Jeg har gjennom leder i PP-tjenesten i Indre Østfold Rolf Skjelstad fått tillatelse til å sende denne forespørselen. Jeg er student ved Høyskolen i Østfold og holder på med den avsluttende mastergradsoppgaven. Oppgaven vil være en kvalitativ studie om overgang barnehage/skole og vil omhandle foreldrenes opplevelse av medvirkning i prosessen. Det finnes mye forskning på overgang barnehage/skole. Det som det derimot er lite forskning på er hvordan foreldre opplever prosessen med overgang for eget barn, når barnet har behov for individuell opplæringsplan når det begynner på skolen. Foreldre sitter med førstehåndskunnskapen i forhold til eget barn, og at deres stemme blir hørt i prosessen er viktig. Overgang barnehage/skole er viktige og spennende milepæler for alle foreldre, mange følelser, ønsker og forventninger knyttes til denne prosessen, og da spesielt for barn som har behov for ekstra hjelp og støtte når de begynner på skolen.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 3 foreldre par som har barn som har behov for individuell opplæringsplan når de begynner på skolen høsten 2011. Spørsmålene vil dreie seg om foreldrenes opplevelse av medvirkning i prosessen overgang barnehage/skole for eget barn. Jeg ønsker i dette prosjektet å få tak i "foreldres egne stemmer" på dette området. Skal jeg lykkes med det, må jeg komme i direkte dialog med foreldrene selv. Jeg ønsker derfor å intervju dere som foreldre.

Jeg vil benytte båndopptager og jeg vil ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta mellom 1- 1 ½ time og vi blir enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og dere har mulighet til å trekke dere når som helst uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom dere trekker dere vil alle innsamlede data bli slettet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig innen utgangen av 2011. Dersom dere ikke ønsker å delta vil ikke dette få

noen innvirkning på nåværende eller eventuelle fremtidige samarbeidsrelasjon med PP-tjenesten.

Dersom dere har lyst til å delta er det fint om dere skriver under på vedlagt samtykkeerklæring og sender denne til meg i den vedlagte, ferdigfrankerte konvolutten.

Dersom det er noe dere lurer på kan dere ringe meg på tlf. p:41903006 eller j:69845920. Du/dere kan også sende en e-mail til hegstoe@online.no. Dere kan også kontakte min veileder på Høyskolen i Østfold Hans Petter Wille på telefonnummer 69215151.

I tillegg til å studere arbeider jeg til daglig i PP-tjenesten i Indre Østfold.

Studiene er meldt til Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste AS, Personvernombudet for forskning.

Jeg tar telefonisk kontakt om noen dager for å høre hva dere tenker og svare på eventuelle spørsmål. Dersom dere har bestemt dere kan vi avtale tid og sted.

Rakkestad 05.12.2010

Vennlig hilsen

Hege Støten

Spesialpedagog

Jeg har mottatt informasjon om forskningsprosjektet : Overgang barnehage/skole. Foreldrenes opplevelse av medvirkning i prosessen for eget barn, som gjennomføres av Hege Støten.

Jeg samtykker i å delta på intervjuet og at intervjuet tas opp på lydbånd.

.....(sted) den...../.....2010

.....sign

.....sign